

KÖRFEZ SAVAŞI VE AMERİKA'NIN POLİTİKALARI

Yrd. Doç. Dr. Nasuh Uslu

Kırıkkale Üniversitesi

• • •

Özet

ABD, İran İslam Devrimiyle bölgedeki en güçlü dostunu kaybettikten sonra siyasal İslam'ın yükselişini önlemek için Irak'ı İran'a karşı ehven-i şer olarak destekledi. Ancak Irak, İran'la savaşı sona erdikten sonra bölgede maceralara girişebileceğini ortaya koyduğunda ABD, bu devleti uyarmak yerine yatıştırma politikası izleme yoluna gitti. Bu da Irak yöneticilerinin, girişimlerine ABD'nin karşı çıkmayacağını düşünerek Kuveyt'i işgal etmelerine neden oldu. Sonrasında Amerikalıların tam tersi bir tavırla Irak'la anlaşmanın bütün yollarını tıkayarak Irak'a saldırmada ısrarlı olmaları, savaştan elde ettikleri çok sayıda fayda göz önüne alındığında, Amerikan liderlerinin gizli niyetler taşıdığı izlenimini vermektedir.

Savaşı kazanmakla ABD, bölgedeki olumsuz gelişmelere daha kolay müdahale edebilecek şekilde stratejik Körfez bölgesindeki varlığını artırdı; bölgeye yeni bir biçim vermek için fırsat elde etti; tercih ettiği dünya düzenine karşı çıkanları cezalandırabileceğini gösterdi; Vietnam sendromunu yıktı; ekonomik durgunluğu ortadan kaldırdı, v.s.

Savaştan sonra ABD, İsrailileri ve Arapları biraraya getirmek gibi önemli başarılar elde etse de, tarihsel düşmanlıkların bulunduğu Ortadoğu'da yeni bir düzen kurmanın o kadar kolay olmadığı ortaya çıktı.

The Gulf War and Policies of the United States

Abstract

After losing their most important friend in the Persian Gulf region with the Iranian revolution in 1979, American leaders felt compelled to support Iraq in order to prevent the rise of "political Islam" as a hostile force. When the Iraqis showed that they could take actions contrary to Western interests in the aftermath of the Iran-Iraq war, American leaders did not warn, but tried to appease them, and thus they encouraged the Iraqis to invade Kuwait. The American insistence on attacking Iraq by ignoring all peace efforts, which was totally contrary to the American attitude prior to the invasion, implied that American authorities had secret intentions toward Iraq. By winning the war against Iraq, the United States destroyed Iraq's military force and thus eliminated an anti-status quo threat; increased its presence and control in the Gulf region to the extent that it could intervene in regional developments much more easily; obtained the opportunity to find solutions to the Middle Eastern problems and to establish a new order in the region; proved that it could punish the forces which would rise against the existent world order; destroyed the Vietnam syndrome; terminated the economic stagnation at home, etc. Although the Americans obtained important successes such as bringing together the Israelis and the Arabs after the Gulf war, they could not establish a totally a new order in the Middle East, in which old hostilities are dominant factors.

Körfez Savaşı ve Amerika'nın Politikaları

1. Giriş

1970'lerde dünyadaki iki siyasî blok arasında görülen görece yumuşama (detant) döneminden sonra 1970'lerin sonlarından itibaren ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkiler yeniden gerginleşmeye başladı.

Jimmy Carter'dan sonra "komünizme karşı tavizsiz savaş" sloganıyla ABD başkanı seçilen Ronald Reagan, kendi adıyla anılan doktrini formüle ederek detant dönemine kesin ve resmî olarak son veren kişiydi. Reagan Doktrini, ülkelerini Sovyet nüfuz alanından çıkarmak için mücadele eden anti-komünist hareketlere ABD'nin yardım edeceğini ilân etmekteydi. Artık Amerikan yöneticileri, dünyanın değişik yerlerinde düşman güçlere karşı koymak ve onların nüfuzunu kırmak için güç kullanmaya hazır olunması ve askerî harcamalarda ciddi artışlar yapılması gerektiğinden bahsediyorlar ve konuşmalarında "detant", "silahsızlanma", "silahlanmanın kontrolü" gibi kavramlardan çok "karşı koyma", "engelleme", "cezalandırma" gibi şiddet anımsatan terimler kullanıyorlardı (HALLIDAY, 1982: 13-14). Ancak 1980'lerin ikinci yarısından itibaren, Reagan'ın Doğu Blokuna karşı izlediği sertlik politikasının bir uzantısı olarak ortaya attığı Amerikan yapımı orta menzilli nükleer füzelerin Avrupa'daki NATO ülkelerine yerleştirilmesi ve Yıldız Savaşları gibi projeleri, tam ters etki doğurarak iki askerî blok arasında çok ileri derecede bir yumuşama ve yakınlaşmaya neden olacaktı (KISSINGER, 1995: 767, 769, 774-775, 784). Peşinden umulmadık bir hızla Avrupa'daki komünist rejimlerin çökmesi, iki Almanya'nın birleşmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Soğuk Savaş dönemi resmen sona ererken, ABD, I. ve II. Dünya Savaşlarının ertesinde olduğu gibi 20. Yüzyıl içerisinde üçüncü defa "yeni dünya düzeni oluşturma" amacını ifade etme ve uygulamaya çalışma fırsatını elde ediyordu.

Gerek 1980'lerin gergin ortamında, gerekse Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni düzende, Amerikan karar vericilerinin çok ciddiye aldıkları ve üzerinde savaşı bile göze aldıkları bir konu, Körfez bölgesi petrolünün Batı'ya

ulaşmasının engellenmesi ya da bölgenin düşman bir global ya da bölgesel gücün etkisi altına girmesi olasılığıydı. Aslında İngiltere'nin Körfez çevresinden çekilme niyetini ortaya koyması, 1973'teki Arap-İsrail savaşı ve 1979'daki İran İslam Devrimi gibi gelişmelerle ABD küçük Körfez devletlerine yerleşmeye başlamıştı (HALLIDAY, 1982: 109). 23 Ocak 1980'de açıklanan Carter Doktrinine göre, "dışarıdan bir gücün İran Körfezi bölgesini kontrolü altına almaya yönelik bir girişimi, ABD'nin hayatî çıkarlarına bir saldırı olarak görülecek ve böyle bir girişime askerî güç de dahil olmak üzere gerekli araçlara başvurulacak karşı konacaktır" (HALLIDAY, 1982: 27).

Bundan sonra Amerikalıların üzerinde kafa yordukları konu, dışarıdan bir saldırı ya da bölgesel bir karışıklık veya çatışma durumunda bölgeye anında müdahale edebilecek, askerî güce ve teknolojik donanıma sahip bir "Çevik Güç" oluşturmak ve bu gücü uygun bir yere konuşturmak. "Çevik Güç"ün o zamanlar temel tehlike olarak görülen Sovyetler Birliği'nin yanında, ABD'nin çıkarlarını zedeleyebilecek Arap devletlerine ya da İran'a karşı kullanılmasının öngörülmesi, yeni bir gelişmeydi ve ABD'nin ileride bölgeye yapacağı doğrudan müdahalelerin sinyallerini veriyordu. 1990'ların başlarında ise Doğu Bloğunun çökmesi, Amerika'yı dengeleyici güç olan Sovyet Rusya'nın süper güç konumundan düşmesi, Batı'ya yönelik tehditler arasında "fundamentalist" İslamın ön plana çıkartılması (KISSINGER, 1995: 826) ve NATO'nun yeni stratejisini belirlerken ittifak alanı dışındaki çatışmaları engellemeye yönelik karar alması (BAĞCI, 1994: 119) gibi yeni faktörler, dünya politikasının merkezinin biraz daha Ortadoğu'ya doğru kaymasına ve ABD'nin de bölgeyle daha fazla ilgilenmesine neden olacaktı.

Bu noktada, Irak'ın Kuveyt'i işgali ve arkasından ABD önderliğindeki müttefik güçlerin Irak'a saldırması, Ortadoğu'nun dünya politikasındaki stratejik önemi ve Amerika'nun, yeni dünya düzeni çerçevesinde Ortadoğu'ya yeni bir biçim vermek istemesi ve tek süper güç olma konumunu kanıtlamaya çalışması göz önüne alındığında, gerçekten dönüm noktası şeklinde, incelenmesi gerekli önemli gelişmelerdir.

2. Körfez Krizi Öncesinde Irak'ın ABD'ce Desteklenmesi ve Irak'ın Kuveyt'i İşgalinde ABD'nin Rolü

ABD'nin, Kuveyt'in Irak tarafından işgaline gösterdiği sert tepki ve ertesinde Irak'a karşı uyguladığı kuvvet kullanmayı içeren sert politika, 1980'lerde ABD'nin Irak'ı her şart ve durumda desteklemesiyle ve Irak'ın yaptığı Batı anlayışına uymayacak birçok şeye göz yummasıyla çelişki oluşturmaktadır. Bu bakımdan Kriz sonrasında ABD'nin Irak'a karşı gösterdiği tavır yalnız Irak'ın yaptıklarıyla açıklamak yerine, ABD'nin politikasında meydana gelen radikal değişikliği ortaya koymaya çalışmak gerekmektedir. Irak'ı değişik şekillerde

destekleyip, bu devletin kendisini bölgede sözü dinlenmesi gereken birincil güç olarak görmesine neden olan ve Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesine davranışlarıyla yeşil ışık yakan ABD'dir. O halde nasıl oluyor da, kendi politikalarının bir uzantısı olarak Irak Kuveyt'i işgal ettiğinde ABD, bu devleti Hitler Almanya'sıyla karşılaştırabilmiş, bölge devletlerine ve kendi çıkarlarına en büyük tehdit olarak algılayabilmiştir? ABD'nin Irak'ı desteklemesine göz atıldığında bu soruya daha iyi yanıt bulunabilecektir.

1984 yılı sonuna kadar Irak'la tam diplomatik ilişkilere bile sahip olmayan ABD, 1980'ler boyunca bölgede temel düşmanı olarak gördüğü İran karşısında Irak'ı herhangi bir karşılık beklemeden ve herhangi bir koşul ileri sürmeksizin desteklemiştir. ABD ile Irak arasında tam diplomatik ilişkilerin kurulması, 26 Kasım 1984 tarihine rastlamaktadır. Bu tarihten önce, daha 1982 yılında, ABD'nin Irak'a toplam 60 tane Hughes 300C ve 500D helikopteri satmasına yönelik anlaşma yapılmış ve helikopterler 1983 yılında Irak'a teslim edilmişti. Fazla tepki toplamamak için de helikopterlerin Irak'ın Haberleşme ve Taşıma Bakanlığına verildiği söylenmişti. Daha sonra 1985 yılında Amerikan hükümetinin izin vermesiyle 27.4 milyon dolar değerinde 26 McDonnell Douglas MD-530MF helikopteri Irak'a satılırken, bir yıl sonra da toplam 45 uçağı içeren bir paketin parçası olarak 17 tane Bell 214ST helikopteri Irak hükümetine devredildi (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 153). ABD-Irak resmî ilişkilerinin kurulmasından 1 ay sonra Bağdat'ta yeni açılan Amerikan büyükelçiliğı Irak Silahlı Kuvvetlerine İran'la savaşında aşırı derecede ihtiyaç duyduğu askerî istihbaratı sağlamaya başlamıştı (KARSH/RAUTSI, 1991: 160; *Newsweek*, 11 Mart 1991: 45). Amerikan yönetimi, Iraklıların, füze sistemlerinde ve uzun menzilli silahlarda kullanılacak araçları ve parçaları Batı şirketlerinden almasına da göz yummaktaydı. Hewlett Packard, Tektronix ve Wiltron gibi Amerikan şirketleri, Amerikan Ulusal Güvenlik Konseyinin olumlu görüş bildirmesiyle Amerikan hükümetinden elde ettikleri ticaret lisanslarıyla bu tür malzemeleri Irak'a satmaktaydılar (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 93). Ayrıca Amerikan yöneticileri, İran'la ve onun Irak içindeki kolu Şii fundamentalizmiyle mücadele eden Irak'ın kimyasal silah üretmesine ve bu silahları Şiilere ve Kürtlere karşı kullanmasına da tepki göstermediler (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 107). 1987 yılında Irak'ın başlattığı Körfez sularındaki Petrol Tankerleri Savaşında Amerikalıların Kuveyt tankerlerine Amerikan bayrağı çekmeyi kararlaştırmaları, ABD ve Irak arasındaki ilişkilerin *de facto* bir askerî ittifaka dönüşmesine neden olacak nitelikte önemli bir gelişmeydi. Kuveyt tankerleri doğrudan ABD'nin koruması altına girdiğı için, İranlıların, kendileri başlatmalarına rağmen Tanker Savaşı çerçevesinde Kuveyt tankerlerine müdahale etmeleri ABD'nin İran'a karşı savaşa girmesini beraberinde getirebilecekti. Nisan 1988'de Hürmüz Boğazı yakınlarında Amerikan donanmasından kalkan F-14 Tomcat savaş uçaklarının 3 İran botunu batırıp, iki İran firkateynini de etkisiz hale getirmesi ve 290 sivil yolcu taşıyan bir İran

uçğunun Amerikan donanması tarafından düşürülmesi ise Irak hükümetini oldukça memnun edecekti (KARSH/RAUTSI, 1991: 172-173; DARWISH/ALEXANDER, 1991: 68, 76; HÜSEYİN, 1990: 85).

Ekonomik alanda da 1983'ten itibaren ABD'nin Irak'a sağladığı tarım kredileri o dereceye varmıştı ki, bu krediler sayesinde Irak, Ortadoğu'da İsrail ve Suudi Arabistan'dan sonra ABD'nin en fazla ticaret yaptığı üçüncü devlet haline gelmişti. 1985-1990 yılları arasında Irak, ABD'den 4 milyar dolar değerinde tarım ürünü ithal ederken, 1988 malî yılında ABD'nin Irak'a verdiği 1.1 milyar dolarlık kredi, dünya çapında bir tek ülkeye sağladığı en büyük miktardaki krediydi. 1980'lerin sonlarına doğru Amerikan Kongresi üyelerinin, Ortadoğu'daki dengenin bozulmasına neden olacak ve uzun vadede Amerikan çıkarlarına zarar verecek derecede Amerikan yönetiminin bütün ağırlığını Irak'tan tarafa koymasını eleştirmeleri ve Irak yönetimine karşı insan hakları suçlamaları yönelmeleri bile Amerikan yöneticilerinin davranışlarını etkilemeyecekti. Bush yönetimi, eleştirilere kulak tıkayarak, Kasım 1989'da Irak'a 500 milyon dolar kredi verilmesine ve 17 Ocak 1990'da Export-Import Bank'ın Irak'ın ticarî işlemlerine finansman sağlamasına izin verebiliyordu (COCKBURN/COHEN, 1991: 5-6; KARSH/RAUTSI, 1991: 160). Irak'ın kınanması ve bu devlete karşı değişik yaptırımlar uygulanması isteklerine daha önceki Reagan yönetimi şiddetle karşı çıkarken, Körfez Savaşının şahin komutanı George Bush, başkan yardımcısı olduğu o dönemde Irak'ın eleştirildiği birçok durumda şahsen müdahale edip, bu devlete yapılan yardımların sürdürülmesini sağlıyordu (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 79, 252; MAKIYA, 1993: 202). Bush'un başkan olarak imzaladığı Ekim 1989'daki 26 No.lu Ulusal Güvenlik Yönergesi ise Irak'ı eleştirmekten kaçınan ifadeler taşıyordu: "ABD, Körfez bölgesindeki hayati çıkarlarını korumakta kararlıydı ve gerekirse Amerikan çıkarlarına zarar vermesi durumunda Sovyetler Birliği'ne ya da başka bir bölgesel güce karşı kuvvet kullanmaktan kaçınmayacaktı... ABD'nin Irak'la normal ilişkiler kurması, bu devlete kredi sağlaması ve Amerikan özel sektörünün Irak'ın yeniden yapılanmasına katkıda bulunması, Irak yönetimini ılımlı politikalar izlemeye teşvik edecek ve Körfez'de istikrarı kuvvetlendirecekti." 7 Mart 1990'da ABD'nin çok etkili olduğu Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunun Irak'ta insan hakları ihlallerinin araştırılması önerisini reddetmesi de Amerika'nın Irak'ı destekleme yönündeki politikalarının bir uzantısıydı (COCKBURN/COHEN, 1991: 2, 5).

Amerikalıların Irak'ı her yola başvurarak desteklemeleri, bölgedeki Amerikan çıkarlarına zarar verme potansiyeline sahip bir "canavar" yaratmıştı. İran'ın zayıfladığı ve kendini toparlamaya çalıştığı bir ortamda, bölgedeki Batı ve Batı yanlısı Arap devletlerinin çıkarlarını büyük fedakârlıklara katlanarak koruduğuna ve bunun karşısında ödüllendirilmesi gerektiğine inanan, bu derece Batı'ya hizmet etmiş ve tam desteğini kazanmışken bölgede girişeceği

herhangi bir girişime ABD'nin karşı çıkmayacağını düşünen Irak'ın, başındaki "diktatör"le bir mâceraya girişmesi çok olağandışı bir olay olmayacaktı. Bu noktada önemli olan, Amerikalıların Irak'ın niyetlerine nasıl tepki göstereceği ve kriz noktasına varmadan girişimleri etkili şekilde bertaraf edip etmeyeceğiydi. Kuveyt'i işgal etmeye karar verirken Iraklıları Amerikalıların tavırlarıyla teşvik edip etmediği gerçekten büyük önem taşımaktadır.

Daha önce belirtildiği gibi, 1980'lerin sonlarından itibaren Amerika'da, Irak'a fazla destek sağlandığı, Ortadoğu'daki dengenin gözetilmediği, daha önce Amerikan aleyhtarı politikalar güden, diktatörlükle yönetilen, kuvvete başvurmada tereddüt etmeyen Irak'a uzun vadede güvenilemeyeceği yönünde görüşler belirtilmeye başlanmıştı. Amerikan Kongresi üyeleri, basın-yayın organları ve yönetimin bazı birimleri bu tür görüşleri sıklıkla dile getirir olunca, İran-İrak Savaşı boyunca bölgede Amerikan çıkarlarını koruduğunu düşünen Iraklıların şiddetli tepki göstermesi ve Amerikalılara ağır suçlamalar yönelmeleri normaldi. Ancak ilginç olan, bu durum karşısında Amerikan yöneticilerinin, Iraklıları uyarmak ve dizginlemek yerine, tam tersine onları yatıştırmaya ve ABD'nin dostluğu konusunda onları teyit etmeye çalışmaları, hatta birçok durumda Iraklılardan resmen özür dilemeleriydi. Bu tutum, Kuveyt'in işgalinin ertesinde ABD'nin Irak'a karşı takındığı "şahin" tavrıyla yüzde yüz zıtlık oluşturmaktadır.

Ekim 1989'da Amerikan Başkanı Bush'un, Körfez bölgesinde Amerikan çıkarlarına zarar verecek bölgesel ve bölge dışı devletlere karşı gerekirse silah kullanılacağını ilân eden Ulusal Güvenlik Yönergesinin yayınlanmasından sonra Irak'ın isminin Körfez bölgesine karşı potansiyel tehdit oluşturan ülkeler arasında geçmesi Iraklıları aşırı derecede sinirlendirmişti. 6 Ekim 1989'da Washington'u ziyaret eden Irak Dışişleri Bakanı Tarık Aziz bu konuda yönetiminin tepkisini dile getirince, Amerikan Dışişleri Bakanı James Baker, ABD'nin Irak'a karşı özel bir düşmanlığının olmadığı, Irak yönetiminin endişelenmesi gereken bir durumun bulunmadığı konusunda kendisine güvence verdi. Böylece iki devlet adamı Irak'a sağlanacak tarım kredilerini rahatça görüşebildiler. Ardından 11 Şubat 1990'da ABD'nin Irak'la dostluğa verdiği önemi Irak lideri Saddam'a bildirmek için Bağdat'a gönderilen ABD'nin Yakın Doğu ve Güney Asya İşlerinden Sorumlu Dışişleri Bakanı Yardımcısı John Kelly, Saddam'la samimi bir görüşme yaparken ve ona Başkan Bush'un Irak'la karşılıklı güven ve inanca dayalı iyi ilişkiler istediğini bildirirken, o sırada Amerikan Dışişleri Bakanlığının İnsan Hakları Raporunda Irak'la ilgili yer alan ifadeler Iraklıları hiç de memnun edecek cinsten değildi. Aradan bir hafta bile geçmeden bu kez Amerika'nın Sesi Radyosunun Irak'la ilgili yaptığı yayın, Amerikan yöneticilerini Irak karşısında yeniden zor duruma düşürecekti. Yayında, Irak'la birlikte adı sayılan 8 ülkede tiranlık yönetimlerinin ayakta kalabilmesi için büyük bir gizli polis teşkilatına ihtiyaç duyulduğu ve bu ülke yönetimlerinin halkın rızasına değil, korku ve güce dayanarak varlığını

sürdürebildiği belirtiliyor ve 1989 yılındaki özgürlük dalgasından sonra 1990'ların bu diktatörlerin ve gizli polislerinin değil, halkların yılları olması gerektiği vurgulanıyordu. Yayın üzerine Saddam'dan ABD-İrak ilişkilerinin kötüleşeceği uyarısını alan ABD'nin Bağdat Büyükelçisi April Glaspie, hemen Washington'a gönderdiği mesajında Irak liderinin, Amerika'nın Sesi Radyosunun yayınına kendine karşı başkaldırı çıkarmaya yönelik bir kampanyanın uzantısı olarak nitelediğini bildiriyor, John Kelly ise Dışişleri Bakanı Baker'a, kendisinin Saddam Hüseyin'i Batı kampı içinde tutma çabalarının, Amerika'nın Sesi Radyosundaki demokrasi havarilerince baltalandığı yönünde şikayette bulunuyordu. Yönetimden aldığı talimatla Amerikan Büyükelçisi Glaspie, Saddam'dan resmen özür dileyerek, ona Amerika'nın politikasının, kesinlikle Irak hükümetinin meşruluğunu sorgulamayı ve Irak'ın içişlerine karışmayı içermediği yönünde güvence verirken, Baker da Amerika'nın Sesi Radyosu yetkililerine bundan sonra yayınlayacakları yorumlarda önceden Amerikan hükümetinin olurlarını almalara gerektiğini bildiriyordu (COCKBURN/COHEN, 1991: 5, 10; DARWISH/ALEXANDER, 1991: 79, 245, 252).

Bu gelişmelerden sonra, Saddam Hüseyin'in 19 Şubat 1990'da Bağdat'ta toplanan Arap İşbirliği Konseyi Dışişleri Bakanları Toplantısında, Amerikan savaş gemilerinin Körfez'den çekilmesini istemesi herkesi şaşırtacaktı. Amerikan dışişleri yetkilileri ise Saddam'ın çıkışını köklü bir politika değişikliğinden çok, Amerika'nın Sesi Radyosunun yayınından duyduğu kızgınlığın bir uzantısı olarak görüyorlardı. Ancak Saddam, 24 Şubat 1990'da Amman'da toplanan Arap İşbirliği Konseyi Zirvesinde Amerika'ya karşı suçlamalarını devam ettiriyordu: "Amerika'nın bölgedeki çıkarları Arapların çıkarlarıyla uyuşmuyordu. Araplar ABD'deki paralarını çekmeliler ve Arap ülkelerine, Sovyetler Birliği'ne ve Doğu Avrupa'ya yatırım yapmalıydı. Batı'nın gittikçe artan ekonomik baskısı ve siyasî oyunları Sovyetler Birliği'ni o derece zayıflatmıştı ki, tehlikeli bir şekilde ABD Ortadoğu bölgesinde tek süpergüç olarak kalmıştı. Bundan sonra ABD, bölgede İsrail'in çıkarlarını geliştirmek için daha fazla çaba harcayabilecekti" (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 79, 244-246).

Daha sonra gelişen olaylar Batı'nın Irak'ın aleyhine dönebileceğini gösterir nitelikteydi. Önce İngiliz pasaportu taşıyan gazeteci Farzad Bazoft, Batı'nın yoğun tepkilerine rağmen casusluk suçlamasıyla Irak yönetimince idam edildi. Ardından 22 Mart 1990'da Irak'ın 40 tonluk "süper top" projesini yöneten kişi olarak bilinen Kanadalı balistik uzmanı Dr. Gerald Bull Brüksel'de suikaste uğradı. İngiliz gümrük görevlileri Sheffield'taki bir İngiliz şirketi tarafından imal edilen ve Irak'a gönderilmekte olan 8 tane devâsa büyüklükte çelik boruya el koydu. 28 Mart'ta da Amerikan gümrüğünün yardımıyla İngiliz gümrük görevlileri, Heathrow Havaalanında, nükleer araçların tetik mekanizmasında kullanılabilecek elektronik araçları Irak'a kaçırmak isteyen İngiliz ve Iraklıları

yakaladı (KARSH/RAUTSI, 1991: 209).

Yine de Amerikalılar Irak yönetimiyle ikili ilişkileri pek gevşetmek ister görünmüyordu. Saddam Hüseyin, Nisan ortasında kendisini ziyarete gelen 5 Amerikan senatörüne, kendisini hedef alan Amerika'nın Sesi Radyosunun yayınından, *Washington Post*'un bir makalesinden ve ABD'nin İsrail'e Patriot füzeleri satmasından şikayet ettiğinde, grubun başkanı Senatör Robert Dole, ona karşı olanların Amerikan halkı değil, fakat pervâsızca ve düşüncesizce hareket eden Amerikan basını olduğunu, söz konusu makaleyi yazan kişinin işten atıldığını ve Amerikan başkanının Irak'a karşı uygulanmak istenen yaptırımları veto edeceğini söyledi. Nitekim Nisan ayının sonuna doğru Kongre üyelerinin Irak'a karşı yaptırım uygulama girişimini önlemek isteyen Amerikan Dışişleri Bakanı Yardımcısı John Kelly, Temsilciler Meclisi Dışişleri Komitesinde yaptığı konuşmada, o aşamada Irak'a karşı uygulanacak ekonomik ve ticarî yaptırımların Amerika'nın ulusal çıkarlarını zedeleyeceğini ve yönetimin buna mâni olacağını açıkladı. İki ay sonra bile Kelly aynı komitede konuşurken, Irak'ın kimyasal ve nükleer silahlar elde etme girişimlerini ve insan hakları ihlallerini sona erdirmediğini, fakat doğru yönde olumlu adımlar attığını belirtiyordu (KARSH/RAUTSI, 1991: 215; DARWISH/ALEXANDER, 1991: 252-253; COCKBURN/COHEN, 1991: 11).

Bu arada Amerikan yetkilileri, kamuoyunun fazla tepkisini çekmemek için Irak aleyhinde bazı girişimlerde bulunuyor görünümü vermekten de geri durmuyorlardı. Temmuz ayında Amerikan otoriteleri, New Jersey'deki Consarc Corporation tarafından imal edilen, titanyumun eritilmesinde ve dökümünde kullanılan üç fırının Irak'a ihraç edilmesini engellerken, İngiliz hükümeti de Amerikalıların isteğiyle aynı şirketin İngiltere'deki yan kuruluşu tarafından üretilen benzer iki fırının Irak'a ihracına yasak koydu. Şüphesiz Amerikalıların bu tür girişimleri, Irak'ın ileride Batı'ya karşı kullanabileceği tehlikeli silahlara sahip olmasını engellemeye yönelikti ve Irak'la ilişkileri bozmadan aynı anda gerçekleştirilmeye çalışılıyordu. Irak Kuveyt'i işgal ettikten sonra Kasım 1990'da *The Sunday Times*'ta çıkan bir yazıya göre, Amerikan Savunma İstihbarat Ajansı (DIA), Savunma Bakanlığına gönderdiği bir raporda, Irak'ın iki ay içinde nükleer silah üretebilecek düzeye geldiğini belirtmişti. Ancak raporun, Irak'a karşı askerî harekâta girişme konusunda azalan siyasî desteği yeniden elde etmek amacıyla kasıtlı olarak kaleme alındığı yönünde iddialar da vardı (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 131-133, 254).

Saddam Hüseyin'in, ABD ve muhafazakâr Arap devletlerinin çıkarlarını da koruyarak İran'la 8 yıl savaşmasının ardından kötüleşen ekonomisini güçlendirmek ve biriken borçlarını ödeyebilmek için petrol zengini komşularından, hakkı olduğuna inandığı malî yardımı istemesinden ve Kuveyt'le sınır anlaşmazlığını gündeme getirmesinden sonra, isteklerinin Arap devletleri ve Batılılar tarafından ciddiye alınmaması üzerine Irak'ın Kuveyt'e

karşı harekete geçebileceği yönünde ilk sinyal 20 Temmuz 1990'da geldi. Bu tarihte istihbarat kaynakları 30,000 dolayında Irak askerinin Kuveyt sınırına doğru hareket ettiğini bildirdi. CIA Başkanı William Webster'a göre, Saddam'ın niyeti Kuveyt'i işgal etmek değildi, fakat petrol fiyatlarını yükseltmek ve isteklerinin kabul edilmesini sağlamak için oyun oynuyordu. Yine de Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE'nin) destek gösterisi talebinde bulunması üzerine, Pentagon bu devletle tarihte ilk defa ortak tatbikat yapmak üzere 6 savaş gemisini bölgeye gönderdi. Tatbikatı kamuoyuna açıklayan Amerikan Savunma Bakanlığı Sözcüsü Margaret Tutwiler, Irak-Kuweyt anlaşmazlığının barışçıl bir şekilde çözümlenmesi çağrısında bulunurken, bir soru üzerine ABD'nin Kuveyt'e yönelik olarak özel bir savunma ya da güvenlik taahhüdünün bulunmadığını özellikle vurguluyordu (COCKBURN/COHEN, 1991: 13; DARWISH/ALEXANDER, 1991: 266; KARSH/RAUTSI, 1991: 214-215). Tutwiler'in cevabından, Irak'a yönelik bir ikazda bulunulmamasından ve Amerikalıların Kuveyt yerine BAE sularına savaş gemisi göndermesinden ABD'nin hâlâ Irak'ı kızdırmak istemediği sonucu ortaya çıkıyordu. 1987'deki Tanker Savaşında İran'ın şiddetle uyarılmasının aksine, bu defa Amerikan Dışişleri Bakanlığı, uluslararası gemilerin özgürce Körfez'den geçmesi ilkesini savunmaya ve Hürmüz Boğazından petrolün serbestçe geçişini sağlamaya kararlı olduklarını ilân etmekle yetiniyor ve Bağdat'a uyarı bir yana doğrudan herhangi bir mesaj bile göndermiyordu.

Saddam Hüseyin'in 25 Temmuz 1990'da ABD'nin Irak Büyükelçisi April Glaspie ile yaptığı kapsamlı görüşme, Kuveyt'i işgal etmeye karar vermesine etkisi açısından özellikle incelenmeye değer bir olaydır. Meydana gelen önemli gelişmelere rağmen Büyükelçi Glaspie, hâlâ hükümetinden herhangi bir açık ve kesin tâlimat almamıştı ve şimdi atacağı yeni adıma Amerika'nın göstereceği tepkiyi öğrenmek isteyen Irak lideri tarafından görüşmeye çağrılıyordu. Görüşme sırasında Saddam, Irak'ın ekonomik zorluklarını uzun uzadıya anlattıktan ve bu konuda Körfez ülkelerinin ilgisiz kalmasından şikayet ettikten sonra, "fundamentalist" İran'ın genişlemesine engel olmalarından dolayı kendilerine minnettar olunması gereken bir dönemde, Amerikan yönetiminin, Kuveyt ve BAE'ye petrol fiyatlarını düşük tutarak Irak'a karşı giriştikleri ekonomik savaşta destek verdiğini iddia etti: "Amerikalılar çok iyi biliyordu ki, İran'a karşı dostlarını koruyan ve İran'ı ateşkes yapmaya zorlayan şey kendi çabaları değil, fakat Irak'ın Fao yarımadasını kurtarmasıydı. Irak'ın bölgenin istikrarına katkı sağlamasının ve bölgeyi İran'ın "fundamentalist" görüşlerinin selinden korumasının mükâfatı Irak'a karşı ekonomik savaş açmak mı olmalıydı? Amerikan toplumu bir savaşta 10,000 kişiyi kaybetmeyi göze alabilecek bir toplum değildi. Eğer Amerikalılar kendilerine karşı baskı uygulamaya devam ederlerse onlar da baskı ve kuvvete başvurma durumunda kalacaklardı. Irak yönetiminin belki ABD'ye ulaşabilecek gücü yoktu ama bazı Araplar bireysel olarak bunu yapabilir ve terörist faaliyetleriyle ABD'ye büyük

zararlar verebilirlerdi."

Saddam'ın kullandığı tehdit ve suçlama dolu ifadelerle rağmen Amerikan Büyükelçisi Glaspie tam ters yolu seçmiş görünüyordu: "Irak liderinin Amerika'nın kendisine karşı komplo girişimlerinde bulunduğu yönündeki korkuları yersizdi. Başkan Bush akıllı birisiydi, bu yüzden Irak'a karşı ekonomik savaş açması mümkün değildi. Aksine Bush, kendi yöneticilerine Irak'a karşı ticarî ve ekonomik yaptırımlar uygulanması tekliflerine karşı koymalarını emretmiş ve Kongre'nin bu yöndeki çabalarını başarılı bir şekilde engellemiştir. Kendisi de Irak'la ilişkileri geliştirmeye çalışması için Başkan Bush'tan doğrudan tâlimat almıştı. Bush, Irak'ın Ortadoğu'da barış ve kalkınmaya katkıda bulunmasını samimi şekilde arzu ediyordu. Ayrıca Amerikan yönetimi Irak'ın krediye şiddetli şekilde ihtiyaç duymasını ve ekonomisini güçlendirmek için petrol fiyatlarını yükseltmek istemesini gâyet iyi anlıyordu. Kendi kişisel kanaatine göre komşu Arap ülkeleri de Irak'ın isteklerine anlayışla yaklaşmalıydı. Amerikan yönetimi, Irak-Kuveyt sınır anlaşmazlığının Arapların kendi aralarında çözmesi gereken bir konu olduğu düşüncesindeydi." Konuşmanın sonuna doğru Glaspie, Saddam'a Kuveyt konusundaki gerçek niyetinin ne olduğunu sorduğunda, Saddam, soruna barışçıl bir çözüm bulunmasını tercih ettiğini belirtirken, Kuveyt'in kendilerine karşı uyguladığı ekonomik savaş karşısında elleri kolları bağlı oturmayacaklarını özellikle vurguladı (KARSH/RAUTSI, 1991: 215-216; DARWISH/ALEXANDER, 1991: 230, 240, 267-269; COCKBURN/COHEN, 1991: 15; *Newsweek*, 28 Ocak 1991: 36).

Irak liderinin, yaptıkları görüşmede Glaspie'in yatıştırıcı bir dil kullanmasını Kuveyt'i işgalde ABD'nin kendisine yeşil ışık yaktığı şeklinde yorumlaması büyük bir olasılık gibi gözükmektedir. Kendisinin Irak'ın daha fazla hareketsiz bekleyerek "ölüm" durumunu kabul etmesinin söz konusu olmadığını açıkça belirtmesine karşılık, Glaspie'in, Irak'ın ekonomik sorunlarına anlayışla yaklaştıklarını söylemesi ve Irak-Kuveyt anlaşmazlığında Amerikan yönetiminin tarafsız olduğunu açıklamasının başka bir şekilde yorumlanması da zordu zaten. 28 Temmuz'da Glaspie aracılığıyla Bush'tan gelen mesaj da Saddam'ın başka türlü düşünmesini sağlayacak nitelikte değildi. Bush, güç kullanımının ya da güç kullanma tehdidinin kabul edilemez olduğunu belirtirken, Bağdat'la ilişkileri geliştirme konusunda çok istekli ve samimi olduklarını ifade ediyordu. Savaş olasılığının bulunması karşısında, 28 Temmuz 1990 tarihli *Washington Post*'un, üst düzey Amerikan yöneticilerinin hâlâ Saddam'ın blöf yaptığına inandıklarını bildirmesi, bu tarihten sonra Irak yönetimiyle Amerikan büyükelçisi arasında herhangi bir temas gerçekleşmemesi ve Glaspie'in Bağdat'taki Sovyet meslektaşları gibi 30 Temmuz'da yıllık iznini kullanmak için Irak'tan ayrılması (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 273; KARSH/RAUTSI, 1991: 216), ABD'nin Irak'ı Kuveyt'in işgaline sevk ettiği itibarı veren son gelişmelerdi. Amerikan Dışişleri Bakanı Yardımcısı John

Kelly'nin Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesinin Ortadoğu konusundaki alt komitesinde yaptığı konuşma da bu Amerikan tutumunu ortaya koymaktaydı: "Amerikan yönetimi, bölgedeki dostlarına yardım etmek ve istikrarı korumak için elinden geleni yapıyor ve anlaşmazlıkların ve sorunların barışçıl bir şekilde çözümlenmesi çağrısında bulunuyordu. Ancak ABD Körfez ülkelerinden herhangi biriyle savunma anlaşmasına sahip değildi ve bölgedeki sınır anlaşmazlıkları ve OPEC içi tartışmalarla ilgili olarak eskiden olduğu gibi herhangi bir tarafı tutmuyordu." 1 Ağustos'ta Beyaz Saray'da bir kriz toplantısı yapılır ve CIA, Iraklıların kesin olarak Kuveyt'e saldıracağı yolunda rapor verirken bile Amerikan yönetimi Irak'a bir son dakika uyarısı gönderme gereği duymuyordu (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 274-275; COCKBURN/COHEN, 1991: 16).

Görüldüğü gibi Saddam Hüseyin Kuveyt'i işgal niyetini daha önceden ortaya koymuştur. Ayrıca geçmişte yaptıklarıyla barış yanlısı olmadığını ve her an bir devlete ya da kendi halkına saldırabileceğini de ispatlamıştır. Bu arada birçok uzman ve araştırmacı Irak'ın yapabilecekleriyle ilgili ciddi uyarılarda bulunmuştur. Bütün bunlara rağmen Amerikalıların Irak liderine karşı hep yumuşaklık politikası uygulamaları, kötü niyetli olmasalar bile en azından hatalı hareket ettiklerini ortaya koymaktadır. Saddam'ın kafasına koyduğunu yapacak biri olduğu akla gelse bile, bu durumu bilerek onu Ortadoğu'nun lideri konumuna getirenlerin de Amerikalılar olduğu bir gerçektir.

3. ABD Politikasında Değişiklik: Irak'a Saldırmadaki Kararlılık

Irak'ın Kuveyt'e asker sokup tüm ülkede denetimi alması üzerine ABD, ilk andan itibaren işgal öncesi gösterdiği tavrın tam zıttına Irak'a karşı her türlü zorlama tedbirine başvurmuş ve kuvvet kullanma yoluna gidebileceğini bütün davranışlarıyla o derece ortaya koymuştur ki, gelişmelere bakıldığında ABD'nin, hiçbir gelişme ya da tâvizle yolundan çevrilemeyecek derecede Irak'a saldırmada ısrarlı olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. 2 Ağustos 1990'da, Irak'ın Kuveyt'i işgal ettiği saatlerde, Amerikan Başkanı Bush, Irak'a karşı Kongre'nin daha önce uygulamaya koymasına bir türlü izin verilmeyen ekonomik ambargoyu başlattı ve Hint Okyanusunda bulunan Amerikan uçak gemisi Independence'ın İran Körfezine hareket etmesini emretti. Bütün Amerikan bankalarındaki ve uluslararası şirketlerdeki Kuveyt ve Irak finansal varlıkları ve mülkleri donduruldu ve Irak'a petrol dahil her türlü mal ve insan giriş-cıkışı yasaklandı. Artık Körfezden petrolün kesintiye uğramadan geçişini sağlamaya ve Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmaya kararlı olduğunu ifade eden Amerikan yönetimi, Körfez'de savaş gemisi ve uçakları dolaştırarak ve BAE savaş uçaklarıyla ortak tatbikatlar yaparak Irak'a göz dağı veriyordu. Amerika'nın etkisiyle oldukça hızlı hareket eden B.M. Güvenlik Konseyi, 2 Ağustos'ta Kuveyt'in işgalini kınayan 660 sayılı ve 6 Ağustos'ta Kuveyt'ten

çekilme çağrılarında uymayan Irak'a karşı kapsamlı ekonomik ambargo uygulanmasını öngören 661 sayılı kararlarını alırken (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 282, 308; KARSH/RAUTSI, 1991: 218; ARMAOĞLU, 1994: 46-47; *Newsweek*, 6 Ağustos 1990: 31), 3 Ağustos'ta Suudi Arabistan Kralı Fahd ve kardeşleriyle görüşen Amerikan Savunma Bakanı Richard Cheney de Irak tanklarının Suudi Arabistan sınırına yığıldığını gösteren uydu fotoğraflarıyla Suudi yönetimini Amerikan askerî kuvvetlerini topraklarında kabul etmeye ikna ediyordu (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 285).

6 Ağustos'ta Amerika'nın Bağdat Maslahatgüzarı Joseph Wilson'ı makamına çağıran Saddam Hüseyin'in, bölgede Amerikan çıkarlarının koruyucusu olmaya devam edeceklerini ve aralarında saldırmazlık paktı bulunan Suudi Arabistan'a saldırmayacaklarını belirtmesi artık Amerikalıların ikinci kere düşünmesini bile sağlamıyordu. Aynı gününün akşamında Amerikan Dışişleri Bakanı James Baker, Suudi Arabistan'ın doğusundaki petrol kuyularının ve Dahran şehrinin Irak kuvvetlerinin eline geçişini engelleme gerekçesiyle ABD'nin hemen Suudi Arabistan'a asker göndereceğini ilân ediyordu. Barış girişimleri ortaya çıkar ve Amerikan girişimlerini baltalar diye Baker o derece acele ediyordu ki, Mısır liderinin 9 Ağustos'a kadar açıklanmamasını istemesine rağmen Mısır'ın da kriz bölgesine asker göndereceğini açıklıyor, böylece ürdün Kralı Hüseyin'in barış girişiminin önüne geçmiş oluyordu (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 237, 285, 289, 291-292). Saddam'ın verdiği yeni güvencelere rağmen, Amerikan Başkanı George Bush da 8 Ağustos günü televizyona çıkarak, Kore Savaşından beri dünya sistemine ilk karşı koyuş olarak değerlendirilen olayda halkı Amerikan askerî kuvvetlerinin Suudi Arabistan'a gönderileceğinden haberdar ederken, Saddam Hüseyin'i komşularını tehdit eden "saldırgan bir diktatör" olarak niteliyor ve Amerika'nın temel hedeflerinin, Irak'ın Kuveyt'ten şartsız ve tam çekilmesi, meşru Kuveyt hükümetinin yeniden görev başına gelmesi, Körfez'de güvenliğin ve istikrarın sağlanması ve yurt dışında bulunan Amerikan vatandaşlarının hayatlarının korunması olduğunu belirtiyordu (KARSH/RAUTSI, 1991: 220-221).

Amerikan yönetimi, bir yandan Suudi Arabistan'a Vietnam Savaşı sırasında gönderilen asker sayısını aşacak şekilde askerî kuvvetler gönderir, Körfez'deki donanmasıyla Irak'ı abluka altına alır ve 1968'deki Vietnam Savaşından beri Amerikan ihtiyatlarını ilk defa silah altına çağırırken (ARMAOĞLU, 1994: 52-53; *Newsweek*, 5 Kasım 1990: 24), diğer taraftan da Irak'a karşı B.M. Güvenlik Konseyini de etkili şekilde kullanarak güçlü bir siyasî, ekonomik ve askerî koalisyon oluşturmaya muvaffak oluyordu. Fransız Cumhurbaşkanı Mitterand'ın Körfez Krizini genel Arap-İsrail anlaşmazlıklarıyla ilişkilendirmesi Amerikalılar için kabul edilemeyecek bir şeydi. Önceleri George Bush dost ülkeleri karşısına almamak için Mitterand'ın teklifini eleştirmedi,

hatta kendisi de Irak'ın çekilmesinin, bölgenin istikrarı için yeni düzenlemeler yapılmasını ve Arap-İsrail anlaşmazlıklarına son verilmesini mümkün kılabileceğini söyledi. ABD'nin B.M. Temsilcisi Thomas Pickering de Amerikan yönetiminin Ortadoğu konusunda uluslararası bir konferans toplanmasına olan muhalefetini kaldırabileceğini ima etti (KARSH/RAUTSI, 1991: 230, 238). Ancak kısa süre sonra Amerikan yöneticileri Körfez Kriziyle Arap-İsrail çatışması arasında bağlantı kurulmasına kesinlikle karşı olduklarını ifade ettiler. Bu tür girişimler ancak Irak'la hesap görüldükten sonra ele alınabilirdi. George Bush'un, 23 Kasım'da Cenevre'de Suriye lideri Hafız Esad'la görüşmesi ve ondan Irak'a karşı askerî destek istemesi, Şam rejiminin Amerikan Dışişleri Bakanlığının terörizmi destekleyen ülkeler listesinin en başında yer alması göz önüne alındığında (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 287), ABD'nin Irak'a saldırma kararlılığının başka bir kanıtı olarak görünmekteydi. Amerika'nın istek ve ısrarıyla, B.M. Güvenlik Konseyinin, 29 Kasım'da 678 sayılı kararını alarak Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesi için 15 Ocak 1991'e kadar süre tanınması ve Irak'ın bu karara uymaması halinde bu devlete karşı askerî güç kullanılmasına izin vermesiyle savaşa gidiş süreci tamamlanmış oluyordu (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 310). Bush'un son anda ABD ve Irak yetkilileri arasında doğrudan görüşmeler yapılmasını teklif etmesi ise, Kongre'nin, barışçıl yolların yeterince denenmediği yolundaki eleştirilerini karşılamak için düşünülmüş göstermelik bir girişim olarak görünmekteydi. Hem dışişleri bakanları James Baker ve Tarık Aziz'in karşılıklı başkentleri ziyaret ediş şekli ve tarihi Bush tarafından belirleniyor, hem de Irak'ın Kuveyt'ten koşulsuz çekilmesi dışında bir hususun görüşülmesi reddediliyordu (KARSH/RAUTSI, 1991: 237, 239-240; DARWISH/ALEXANDER, 1991: 294; *Newsweek*, 17 Aralık 1990: 21). Baker ve Tarık Aziz arasında 9 Ocak'ta Cenevre'de gerçekleştirilen görüşme bu yüzden hiçbir olumlu sonuç getirmeyecekti. Amerikan Kongresi üyeleri, Birleşmiş Milletler'in belirlediği zamana kadar Irak'ın Kuveyt'ten çekilmemesi halinde saldırıya geçilmemesinin, Amerika'nın Körfez'deki politikası için yıkıcı bir etkiye neden olacağı ve Saddam'a karşı oluşturulan uluslararası koalisyonu zarar vereceği konusunda ikna edildikten sonra da, 12 Ocak'ta, şiddetli geçen tartışmalardan sonra ve Demokratların Irak'a karşı uygulanan ekonomik ambargonun etkisinin ortaya çıkması için daha fazla beklenmesi gerektiği yönündeki ısrarlarına rağmen, Amerikan Kongresinin her iki kanadı Başkan Bush'a Irak'a karşı askerî güç kullanma yetkisi verecekti (*Newsweek*, 21 Ocak 1991: 13; KARSH/RAUTSI, 1991: 242-243).

Savaş durumuna yaklaşılmadan çok önceleri, Amerikan politika yapımcıları arasındaki etkili bir grubun savaşa gidilmesine karar verdiği, ondan sonra Amerikan diplomasisinin barışçıl bir çözüme ulaşılmasını engellemek için elinden geleni yaptığı ve Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin de kendini ona göre hazırladığı iddiası (COCKBURN/COHEN, 1991: 21-22;

CARROLL/LaRACQUE, 1991: 48-49), ABD'nin Irak'a saldırma amaçlarını ortaya koymayı gerekli kılmaktadır. Bir dünya devleti olarak ABD'yi yakından ilgilendiren konu, Saddam'ın Kuveyt'i işgaliyle başlattığı süreç çerçevesinde Ortadoğu'daki Arap devletlerinin domino taşları gibi devrilmesi ve böylece bölgedeki dengenin Batı aleyhine bozulması olasılığıydı (MAKIYA, 1993: 277). Artık yaşlanmakta olan bir güç olarak ABD, muhafazakâr, karar vermede bürokratik, istikrar yanlısı ve statükocu bir devlettir. Kuveyt'i işgal etmesiyle statükoya karşı gelebileceğini gösteren ve ne yapacağı önceden tahmin edilemeyen Saddam, ABD'nin Ortadoğu için öngördüğü ideal tablonun içine uygun düşmüyordu. Aşağı Körfez bölgesinde Suudi Arabistan'ın hâkim güç olması ve kuzeyde İran ve Irak'ın birbirini dengelemesi klasik olarak geçerli statüko durumuydu. Şimdi ise İran'la savaştan yeni çıkan Irak, büyüklüğüyle orantılı olarak bölgede hâkim güç durumuna gelmek istiyor, bu amaçla yaptıkları da Batı açısından Ortadoğu sisteminin temel dayanakları olan İsrail ve Körfez ülkelerini ve bölgesel güçler dengesini tehdit ediyordu. Buna meydan vermemek için, tek süper güç olarak prestijini kurtarma durumunda olan ABD'nin, Irak'ın askerî ve ekonomik gücünü tahrip etmesi ve Saddam'ın silah geliştirme programlarını durdurması gerekiyordu (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 53, 237-238; MAKIYA, 1993: 257-258; *Newsweek*, 28 Ocak 1991: 38). Ayrıca dünya çapında demokrasi, hukuk ve insan hakları savunucusu olmasından dolayı ABD, dünya sisteminin küçük bir devletine karşı daha büyük komşusunun yaptığı saldırıya göz yummamalı ve dünya üzerinde terör estirmek isteyen "günümüzün Hitler'ini" ortadan kaldırmalıydı. Irak'a saldırmak için gerekli olan bahane de Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesine davetiye çıkartılarak yaratılmıştı (MAKIYA, 1993: 255, 258). Zaten daha 1988 yılında Bütünleştirilmiş Uzun Dönemli Strateji konusundaki Amerikan Komisyonu, ABD için yeni tehditler belirlerken büyük, iyi donatılmış orduları bulunan bölgesel devletler üzerinde önemle durmuş ve Amerikan savunma planlayıcıları da Bush yönetiminin ilk aylarından itibaren Orta Yoğunlukta Çatışma üzerinde yoğunlaşmışlar ve Amerikan ordusunu üçüncü Dünyadaki âsi rejimlerle olası çatışmalar için hazırlamaya başlamışlardı. Hatta iddia edildiğine göre, 1992-1997 dönemi için hazırlanan Amerikan gizli planlama dokümanlarında Orta Yoğunlukta Çatışma modeli çerçevesinde hedef olarak Irak ve Suriye seçilmişti (BRITTAIN, 1991: xvi).

Ekonomik düşünceler de ABD'nin Irak'a saldırı kararında önemli role sahipti. Kuveyt'in işgalinden önce Amerikan ekonomisi ciddi bir durgunluk geçiriyordu ve işgalden sonra da Körfez bölgesine yapılan askerî yığınak ve Irak ve Kuveyt petrolüne uygulanan ambargo Amerikan ekonomisinin aşağı doğru gidişini hızlandırıyordu (*Newsweek*, 24 Aralık 1990:11). Irak'a karşı gerçekleştirilen savaşın yükünü zengin Körfez ülkelerine yükleme ve savaşın ardından Körfez ülkelerinin yıkılan ekonomilerini tamir için kaynak ve güvenliklerini güçlendirmek için silah sağlama, Amerikan ekonomisinin

iyileştirilmesi için büyük bir fırsat sağlayacaktı. Diğer taraftan 200,000'den fazla Amerikan askeri Suudi Arabistan toprağına yerleştirildikten sonra ABD'nin kuvvete başvurmaması hem dünya çapında prestijini azaltacak, hem de her geçen gün askerleri orada bulundurmaktan dolayı büyük maliyetlere katlanmak zorunda kalacak ve Kuveyt'i kurtarmadan geri döndüğünde de küçük petrol emirliklerinin varlıklarını devam ettirme imkanı kalmayacaktı (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 297; *Newsweek*, 29 Ekim 1990: 17). ABD'nin bir kere bölgeye o derece askerî yığınak yapması Irak'a saldırı kararını çok önceden verdiğini gösteriyordu.

Ekonomik kaygılar George Bush'un *Newsweek* dergisinde yayınlanan "Niçin Körfez'deyiz?" başlıklı makalesinde açık şekilde görünmektedir: "Dünya, Saddam Hüseyin'in global ekonomik yaşama boğucu şekilde hâkimiyetine tahammül edebilir mi? Bu, eğer biz zamanında hareket etmeseydik olacak olan şeydi. Kimyasal, biyolojik, hatta nükleer silahlar bir yana binlerce tanka ve uçağına sahip olan Saddam, Körfez'e ve böylece dünya petrol rezervlerinin en büyük kısmına hâkim olacaktı. Şimdi bile, petrol sıkıntısı olmamasına rağmen Saddam'ın saldırısı neredeyse petrol fiyatlarını iki katına yükseltti. Yeni gelişen demokrasiler özellikle risk altındadır, en fakir ülkeler en ağır şekilde etkilenmektedir... Biz bir diktatörün ekonomik şantajda bulunmasına izin veremeyiz. Enerji güvenliği, ulusal güvenlidir ve biz de buna göre hareket etmek zorundayız... Irak'ın bir daha komşularının varlığını ve bizim hayatı çıkarlarımızı tehdit edecek konuma gelmesine izin verilemez" (*Newsweek*, 26 Kasım 1990: 31). James Baker'ın 4 Eylül 1990'da Amerikan Temsilciler Meclisinde söyledikleri de aynı doğrultuydu: "Mesele, Kuveyt ya da onun kuyularından petrolün akışı meselesi değildir, fakat bir diktatörün global ekonomik düzeni boğmak istemesi ve bizim durgunluğına ya da depresyonun karanlığına girip girmememizi belirleme konumuna gelmeye çalışmasıdır." Amerikan görevlileri daha sonra yaptıkları açıklamalarla, aslında Irak'ın Suudi Arabistan'a saldıracağı konusunda ellerinde yeterince kanıt olmadığını kabul etmişlerdi, fakat Irak'ın, Suudi Arabistan'ı işgal etmese bile bu ülkeye karşı çevirdiğı füzeleriyle Arapların petrol politikasını ve dünya petrol fiyatlarını belirleme konumuna gelmesi ABD için yeterli derecede ciddi bir tehditti (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 53-54, 286). Irak'ın Körfez Krizi sırasında global dünya ekonomisi için ortaya koyduğu bu ciddi tehdit, daha sonraki yıllarda ABD ve Avrupa Birliği'ni Körfez bölgesindeki stratejik ve ekonomik çıkarlarını koruma konusunda ortak bir yaklaşım benimseme çabasına itecekti (SHIKARA, 1991: 409).

4. Savaş Sonrasında Amerikan Yönetiminin Ortadoğı'da Yeni Düzen Kurma Girişimleri

Amerikalıların Irak'a saldırı konusundaki ısrarı, Irak'ın bölgeye yön

verecek bir güç olmasını engellemekten başka, savaş sonrasında, yeni dünya düzeni projesinin de bir parçası olarak, Ortadoğu bölgesine şekil verme düşünceleriyle de alakalıydı. Savaş sonrasında ABD'nin politikalarına ve girişimlerine bakmak Irak'a karşı savaş açmadaki kararlılığına da ışık tutacaktır.

a- Savaşın ABD'ye Getirdikleri

Amerikan halkının savaşın ilk anlarından itibaren ABD'nin Irak'a saldırmamasını desteklemesi ve George Bush'un kamuoyu yoklamalarındaki destek oranının yükselmesi, Amerikan yönetiminin savaştan elde ettiği ilk kazançtı. Savaş sırasında Amerikan askerî gücünün ve teknolojisinin denenmesi de olumlu bir puandı. Körfez Savaşı, büyük oranda uyduların kullanılmasına bağlı olan ilk "uzay savaşı" olması yanında, 1986 tarihli Goldwater-Nicholl Savunma Bakanlığının Yeniden Örgütlenmesi Yasasınca belirlenen yeni Amerikan askerî komuta ve kontrol düzenlemelerinin ilk defa test edildiği ve Patriot hava savunma füzeleri, Tomahawk füzeleri, lâzerle yönlendirilen akıllı bombalar, Apaçi helikopterleri, Bradley savaş araçları ve F-117A gizli savaşçıları gibi yüksek teknoloji ürünü birçok silah sisteminin ilk defa kullanıldığı savaşı aynı zamanda (CARROLL/LaRACQUE, 1991: 43-44). Savaşın kazanılması ABD'yi Ortadoğu sorunlarını çözmede iyi bir konuma getirecekti, ancak bunun için öncelikle savaş sırasında kendisine yeni askerî, ekonomik ve siyasî yardım vaadinde bulunularak, İsrail'in Irak'ın kendisine karşı giriştiği saldırılara karşılık vermemesinin sağlanması gerekecekti. Bu arada Saddam'ın ele geçirdiği Amerikan pilotlarını Irak'ın stratejik yerlerinde "insan kalkanı" olarak kullanması, Amerikan halkının, Saddam'a karşı nefretini artırırken, yönetime de savaş sonrasında Irak'a istediği muameleyi yapma konusunda açık çek sağlıyordu. Saddam'ın 15 Şubat'ta, İsrail'in Filistin'den ve işgal ettiği diğer Arap topraklarından çekilmesi, Irak'a karşı alınan bütün B.M. kararlarının iptal edilmesi ve Irak'ın kara ve denizdeki haklarının tanınması koşuluyla B.M.'nin 660 sayılı kararını kabul edeceğini ilân etmesine rağmen, 24 Şubat'ta Irak'a karşı başlatılan kara harekâtı, Irak'ın askerî gücünü yok etmek için iyi bir fırsat sağlayacaktı. Bush'un sözleri bunu teyit ediyordu: "Koalisyon, azalmayan bir yoğunlukta savaşı sürdürmeye devam edecektir. Biz çekilmekte olan silahsız askerlere saldırmayacağız. Fakat çekilmekte olan savaşkan grupları tehlike olarak görüp ona göre davranmaktan başka şansımız yok" (KARSH/RAUTSI, 1991: 264). Bu arada Saddam'ın askerlerinin, yeterli tank ve mühimmat ile kuzeye doğru kaçarak, orada Irak ordusunu yeniden oluşturmalarına ve halk ayaklanmasını bastırmalarına izin verecek şekilde ateşkesin yürürlüğe konmasıyla da (*Newsweek*, 20 Ocak 1992: 13), bölgede büyük çaplı kaos çıkmaması ve Irak yönetiminin Batı denetiminde olmayan güçlerin eline geçmemesi sağlanacaktı.

Savaş bittiğinde, Irak'ın askerî gücü kırılmış, Ortadoğu dengesinin Batı

aleyhtarı güçler lehine bozulması engellenmiş, Körfez petrolünün düşman güçlerin kontrolüne girerek dünya ekonomik sisteminin alt üst olması önlenmiş ve ABD, Soğuk Savaş sonrasında dünyanın lideri olduğunu ve oluşturmayı düşündüğü yeni dünya düzenini koruyabileceğini ispatlamıştı (*Newsweek*, 11 Mart 1991: 42-43; OWEN, 1991: 160). Plan ve projelerine karşı çıkan güçleri kolayca cezalandırabileceğini gösteren ABD, Vietnam'da uğranılan yenilgiden yıllar sonra Irak'ı görece olarak çok kısa bir zamanda, kesin olarak ve herhangi ciddi bir kayıp vermeden yenilgiye uğratarak çok ihtiyaç duyduğu kendine güven duygusuna da kavuşuyordu. Ateşkesin hemen ertesi günü George Bush, Amerikan yöneticilerinin yıllardır söylemeyi bekledikleri cümleyi dünya kamuoyu önünde telaffuz etmekten büyük mutluluk duymaktaydı: "Amerikalılar için gerçekten büyük bir gurur günü bugün. Tanrı'ya şükür, Vietnam Sendromuna ilk ve son olarak tekme bastık" (*Newsweek*, 11 Mart 1991: 21). Yaşanan mali kriz ve durgunluğa rağmen 10 Haziran 1991'de New York şehrinde büyük paralar harcanarak düzenlenen kutlama gösterilerinde 5 milyon Amerikalı sokaklara dökülürken ne kadar büyük bir devlet olduklarını hissediyorlar ve bunu bütün dünyaya ilân etmekten büyük gurur duyuyorlardı (MAKIYA, 1993: 206). Bu arada savaşın maliyetinin büyük oranda başka devletler tarafından karşılanması Amerika'nın kazançlarını iyice artırıyordu. Savaştan önce Suudiler ve Kuveytliler Amerikan ordularının Suudi Arabistan'da bulundurulmasından dolayı ortaya çıkan maliyeti karşılamak için ayda 1.5 milyar dolar sağlıyorlardı (*Newsweek*, 24 Aralık 1990: 12). Savaş sırasında Japonya, Amerikan kayıplarını asgarî düzeyde tutmak için yüksek teknolojiye dayalı lojistik destek sağlarken, Japonya ile birlikte Almanya, Amerika'nın ısrarıyla savaşın maliyeti için 3 milyar dolar ayırıyorlar, Arap devletleri ise kendi rızalarıyla 52 milyar dolar sağlayarak ABD'yi büyük oranda rahatlatıyorlardı (MAKIYA, 1993: 277-278).

b- Savaş Sonrasında ABD'nin Genel Amaçları

Savaş sonrasında ABD'nin Ortadoğu'daki askerî varlığında ve gücünde meydana gelen radikal artış, tarih içinde pek rastlanmayacak cinstendi ve Sovyetler Birliği gibi güçlü bir rakibin de olmadığı ortamda ABD, temel amacı olan bölgede yeni bir düzen kurmak için çok iyi bir konuma gelmişti. Savaştan 1 ay sonra ilân edilen yeni düzen, Bahreyn'deki Amerikan Komuta Merkezi tarafından yönetilmekteydi ve polisliğini Mısır ve İsrail askerleri yaparken, maliyetlerini de zengin Körfez ülkeleri karşılamaktaydı. Suudi Arabistan'da Dahrân'a üslenmiş büyük bir hava gücü, Kuveyt'te 30,000 parça savaş aracına sahip kuvvetli bir ordu, Bahreyn'deki 5. Filo karargâhı, ürdün'deki deniz piyadeleri, Diego Garcia mercan kayaları üzerindeki ikmal merkezi ve Hint Okyanusu, Kızıl Deniz ve Arap Denizindeki toplam 26 savaş ve destek gemisi şeklindeki büyük Amerikan askerî gücü (*Newsweek*, 8 Temmuz 1996: 13), birçok

Arap için eski küçük düşürücü sömürge ilişkilerine dönüşün ifadesiydi ve başlangıçta bölge rejimleri tarafından memnuniyetle karşılanırsa da sonuçta bu rejimleri sarsacak gelişmelerin tohumlarını içinde barındırıyordu (BRITAIN, 1991: xv). ABD, Ortadoğu'da gücünün zirvesine erişmiş olarak tarih içinde hissedebileceği en yüksek derecede bölgede kendi düzenini empoze etme isteği ile doluydu (SHIBLAK, 1991: 129; SHIKARA, 1991:408-409). Artık, Reagan'ın Ortadoğu danışmanlarından Richard Murphy'nin ifadesiyle, İran'ın ya da herhangi başka bir devletin bölgeye hâkim olması önündeki en büyük engel ve Körfez bölgesinin tek hâkim gücü olarak, ABD kendini görmekteydi (*Newsweek*, 25 Ocak 1993: 25). Şimdi bölgede Amerikan çıkarlarına hizmet edecek bir dengenin oluşturulması için, Irak'ın güçlenmesi engellenmeli, ancak kendini savunacak derecede ayakta durmasına izin verilmeli (*Newsweek*, 11 Mart 1991: 45) ve bölgesel üçgenin en zayıf ayağı olan Suudi Arabistan ve Körfez emirlikleri güçlendirilmeli ve Amerikan askerî gücüyle desteklenmeliydi (*Newsweek*, 24 Aralık 1990: 9, 11).

Bu, Amerikan başkanının ortaya koyduğu 4 temel ilkeye (Körfez bölgesinin güvenliği için yeni düzenlemeler gerçekleştirme, silahlanmanın kontrol altına alınması, Ortadoğu'nun ekonomik gelişmesi için mekanizmalar oluşturma ve İsrail'in Filistinlilerle ve diğer Arap devletleriyle olan anlaşmazlıklarını çözüme kavuşturma) de uygun düşmekteydi (SHIBLAK, 1991: 128-129; OWEN, 1991: 173; *Newsweek*, 11 Mart 1991: 39). İlkeler çerçevesinde Körfez ülkeleri ve savaşa destek veren devletler mükâfatlandırılırken silah satışına ve ekonomik desteğe önem verilecekti. Belirtildiğine göre Bush yönetimi, Suudi Arabistan, BAE, Bahreyn, Mısır ve Türkiye'ye 18 milyar dolar değerinde silah satmak istiyor (*Newsweek*, 18 Mart 1991: 8; 8 Nisan 1991: 17; 30 Eylül 1991: 16) ve savaştan zarar gören devletlerin ekonomilerinin canlandırılması için Ortadoğu'da Yeniden Yapılanma ve Gelişme Bankası projesini yürürlüğe koymayı düşünüyordu (SHIKARA, 1991: 421-423). İsrail, Irak'a karşı misillemede bulunmamasının karşılığında gelecek beş yıl içinde ABD'den 13 milyar dolar isteyebilecek konumdaydı. Savaşta 40,000 askerini görevlendiren Mısır, ABD'ye borç ödemedi 7 milyar dolarlık avantaj elde etmişti. Savaşa katkısıyla Suriye uluslararası saygınlık kazanmış ve Lübnan'da yaptıklarına göz yumulmuştu (*Newsweek*, 11 Mart 1991: 39). Savaş sırasında koalisyon aleyhtarı tutum takınmasına rağmen, Bush'un, Kongre'ye Kral Hüseyin'in Ortadoğu barış sürecine katkıda bulunduğunu açıklamasından sonra ürdün'e de yardım programı yeniden başlatılıyordu (*Newsweek*, 19 Nisan 1991: 14). Genel bir Ortadoğu konferansı çerçevesinde Arap-İsrail sorunları çözüme kavuşturulduktan sonra bölgede ideal bir düzen oluşturmak için yeterli kaynak da mevcuttu: Türkiye'nin büyük su kaynakları, Körfez ülkelerinin zengin petrolü ve finansal kaynakları, Mısır'ın büyük iş gücü, Filistinlilerin kalifiye elemanları ve İsrail'in ileri teknolojisi (SHIKARA, 1991:419). Bu arada bölgedeki problemlerin ve politikaların karmaşıklığının farkında olan ve

ABD'nin bölgeye çok fazla girmesi ve sorunlara müdahil olması durumunda geriye çıkışının zor olacağından endişe duyan Amerikalılar da yok değildi. Bush'tan sonra Amerikan başkanı olacak Bill Clinton, 12 Aralık 1991'de yaptığı seçim konuşmasında, Arap-İsrail sorunu çözümlense bile eski kabilesel, etnik ve dinî nefretler, petrol ve su kontrolü, liderlerin halklarına karşı sorumluluklarını belirleyici ve ülke dışında hareketlerini sınırlayıcı demokratik kurumların yokluğu yüzünden Ortadoğu'da hâlâ büyük çatışmalar olacağını söylüyordu (ALLEN/PORTIS, 1993: 209). Nitekim ileride büyük zorluklarla kotarılan Filistin-İsrail barışında bir türlü istenilen derecede ilerleme sağlanamaması, Suriye'nin Amerikan kampından gittikçe uzaklaşması, Kürt sorununun bir çözüme kavuşturulamaması ve Irak'ın başına ılımlı bir yönetimin gelmemesi gibi gelişmeler bölgede bir çözüme ulaşmanın kolay olmadığını ortaya koyacaktı.

c- ABD'nin Arap-İsrail Sorunlarını Çözme Girişimleri

Saddam Hüseyin Kuveyt'i işgal etmeden önce Amerikan yöneticileri, yıllar boyunca İsrail'i destekleme ve İsrail'in bazı Arap düşmanlarıyla iyi ilişkiler kurma politikalarını aynı anda sürdürebilmişti. Kuveyt'in işgalinden sonra ise bunu gerçekleştirmenin her zaman mümkün olmayacağı, bir noktada patlak verip Amerikan çıkarlarının büyük yara alabileceği ortaya çıkmıştı. Artık Ortadoğu'yla ilgili temel problemlerin bir arada ele alınıp bölge devletlerinin hepsinin katıldığı bir barışın oluşturulması gerekiyordu (*Newsweek*, 17 Aralık 1990: 21). Savaş sonrasında durum Filistinliler ve Araplar için pek iç açıcı gözükmüyordu. Filistin Kurtuluş Örgütü, Körfez ülkelerinden elde etmekte olduğu finansal desteği kaybettiği gibi, savaş sırasındaki Batı karşıtı tutumu yüzünden Amerikalılar tarafından ikinci plana atılmıştı (OWEN, 1991: 168). Amerikan yetkilileri, Filistinlilerin kendi bağımsız devletlerine sahip olmaları da dahil olmak üzere self-determinasyon haklarının tam uygulanmasını öngörmeyen, Filistin-İsrail ve Arap-İsrail görüşmelerinin birbirlerine paralel ve ayrı olarak gerçekleştirilmesini amaçlayan ve Filistinlilerin durumunda radikal bir değişiklik olasılığı sunmayan projeler üzerinde durmaktaydı. Bu projelere göre Filistin devleti ürdün sınırları içinde kurulurken, FKÖ'nün dışlandığı ve Filistin liderlerinin hapse bulunduğu ya da uzakta tutulduğu bir ortamda işgal altındaki topraklardaki Filistinlilere İsrail hükümetinin belirlediği kurallar çerçevesinde çok sınırlı bir yönetsel özerklik ve seçimler gerçekleştirme imkanı tanınacak ve böylece pratikte hiçbir şey değişmezken İsrail tâvizde bulunan ve barış isteyen taraf olarak gözükecekti (SHIBLAK, 1991: 129-131). Savaş sırasında Irak saldırılarına misillemede bulunmayan İsrail'in konumu ise oldukça güçlenmişti. Amerika'yla zedelenmiş olan ilişkilerini düzeltme imkanına kavuşan İsrail, Patriot füze sistemlerinin ülkesine yerleştirilmesi çerçevesinde ABD'yle ayrıcalıklı "kuvvetlerin statüsü" anlaşmasını imzalamış ve

ilk defa savaş amaçlı olarak Amerikan askerlerini ülkesine kabul etmişti (KARSH/RAUTSI, 1991: 250; OWEN, 1991: 168; *Newsweek*, 28 Ocak 1991: 20). Yeni şartlarda İsrail, ABD'den 3 milyarıyla Körfez Savaşı sebebiyle uğradığı gelir kaybını gidermek ve 10 milyarıyla Filistinlilerle İsrail arasında problem olan Sovyet Yahudi göçünün finansmanını karşılamak üzere 13 milyar dolarlık ek yardım talebinde bulunabiliyordu (*Newsweek*, 29 Ekim 1990: 30). Amerikalılar Türkiye'den İsrail'e su pompalanmasını öngören 20 milyar dolar değerinde dev bir proje üzerinde duruyorlar ve Arap devletlerinden farklı olarak İsrail'in nükleer, kimyasal ve benzeri silahlara sahip olmasına ses çıkarmıyorlardı (SHIBLAK, 1991: 130). Arapların İsrail'e karşı koyabilecek tek askerî gücü olarak görünen Irak Silahlı Kuvvetlerinin tahrip edilmesi, Sovyetler Birliği, Çin ve başka devletlerin İsrail'le diplomatik ilişki kurmasıyla İsrail'in uluslararası alandaki yalnızlığının sona erdirilmesi, Etiyopya ve Sovyet Yahudilerinin İsrail'e göçüne ve yerleşmesine yardımcı olunması ve siyonizmi ırkçılık olarak gören B.M. kararının kaldırılması Amerikalıların İsrail'e sağladığı diğer faydalardı (*Newsweek*, 29 Ekim 1990: 30; 1 Haziran 1992: 48).

Ancak Bush yönetimi, Filistin sorununa ve Arap-İsrail anlaşmazlıklarına bir son vermek ve böylece Ortadoğu'da kalıcı barışın kapısını aralayan yönetim olarak anılmak için İsrail'in bazı tâvizler vermesini isteyince, Amerikan ve İsrail yönetimleri arasında uzun sayılabilecek bir gerginlik dönemi başlayacaktı. Amerikalılar, artık barış için İsrail'in toprak vermeye hazır olması gerektiğini düşünüyorlar ve Batı Yakası'nda yeni Yahudi yerleşim yerleri açılmasının durdurulmasını istiyorlardı. 1991 Mayıs'ında Amerikan Dışişleri Bakanı Baker, bir Kongre komitesinde "birbiriyle görüşebilecek İsraili ve Filistinli yetkililer ararken İsrail'e her gidişimde yeni bir yerleşim yeriyle karşılaşmaktan başka hiçbir şey benim işimi zorlaştırmıyor" diyor, aynı hafta içinde de ABD, İsrail'in işgal altındaki topraklardan 4 Filistinliyi sınır dışı etmesini kınayan B.M. kararına olumlu oy veriyordu (*Newsweek*, 3 Haziran 1991: 28). İsrail'in ayak dirmeleri karşısında Ağustos ayında Baker'ın, İsrail Başbakanı Şamir'e İsrail onaylasa da onaylamasa da başkan Bush'un Ortadoğu konferansının toplanacağını ilân edeceğini bildirmesi üzerine Şamir, başka çıkar yol göremeyerek konferansa katılmayı kabul ediyor, ama Filistin heyetinin içinde Doğu Kudüs'ten kimsenin bulunmaması gibi bazı önkoşullar öne sürmekten de geri kalmıyordu (*Newsweek*, 12 Ağustos 1991: 7). Eylül ayında İsrail İskan Bakanı Ariel Sharon, George Bush'un Arapların oyununa geldiği yönünde laflar ederken, Bush da, kendi verdikleri kredilerle İsrail'de Yahudi yerleşim yerlerinin açılmasının Arapların görüşme masasına gelmesini engellememesi için İsrail'e Sovyet Yahudilerinin yerleşimi için söz verilen 10 milyar dolarlık kredinin ertelenmesini Kongre'den isteme kararı alıyordu (*Newsweek*, 23 Eylül 1991: 11; 30 Eylül 1991: 16). Washington 4 Ekim'de de İsrail'in 4 tane F-15 jet uçağını araştırmalarda bulunmak üzere Suriye ve Suudi Arabistan üzerinden Irak hava sahasına yollamasını şiddetle protesto ediyor, buna karşı da İsrail

Savunma Bakanı Moshe Arens, İsrail'i savunmanın hükümetinin sorumluluğunda olduğunu ve hükümetinin bu tür faaliyetlere devam edeceğini söylüyordu (*Newsweek*, 21 Ekim 1991: 3).

Bu ortamda Madrid'te 30 Ekim ve 3 Kasım tarihleri arasında ABD ve SSCB'nin gözetiminde gerçekleştirilen Ortadoğu konferansı hassas dengeler üzerinde oluşturulmuştu. Taraflar (Suriye, Lübnan, Ürdün, İsrail, Mısır ve Filistin temsilcileri) daha çok tek süper güç olan ABD'yi memnun etmek gayesiyle konferansa katılıyorlardı ve İsrailileri kaçırmamak için İsrail'le her bir komşusu arasında yüz yüze görüşmeler ve ayrıca bölgenin genel sorunları üzerinde çok taraflı görüşmeler şeklinde ikili bir sistem uygulanıyordu (*Newsweek*, 28 Ekim 1991: 17-18). Amerikalılar, bölgede sağlanacak barışın, İsrail'in, tehdit ve güç kullanımından masun sınırlarının tanınması karşılığında 1967 yılında işgal ettiği topraklardan çekilmesini öngören B.M. Güvenlik Konseyinin 242 ve 338 sayılı kararlarına dayanması gerektiğini söylüyorlar, ayrıca pratikte herhangi bir toprak parçasından vazgeçmesini öngörmediği müddetçe İsrail'in Filistinlilere işgal altındaki toprakları belli derecede yönetme hakkı verebileceğini düşünüyorlardı (*Newsweek*, 4 Kasım 1991: 10-11). Görüşmeler sırasında tarafların birbirlerinden çok Amerikalılarla görüşmek istemeleri, her aşamada Amerikalıların görüşmelere müdahale etmesini beklemeleri ve birçok durumda Amerikan yetkililerinin tarafları uzlaştırmak için araya girmek zorunda kalmaları, barış süreci boyunca ABD'nin ne derece etkili olacağını ortaya koyuyordu (*Newsweek*, 11 Kasım 1991: 10-13). Görüşmeler değişik ülkelerde gerçekleştirilmeye devam edilirken sık sık taraflar arasında anlaşmazlıklar çıkıyor, bu arada Amerikan-İsrail gerginliği de devam ediyordu. 1992 Ocak ayında B.M. Güvenlik Konseyinin İsrail'in bazı Filistinlileri sınırdışı etmesini kınama kararı almasına ABD olumlu oy verirken, Filistinliler görüşmelere devam etmeye razı oluyorlar, fakat İsrail kararı uygulamıyordu (*Newsweek*, 20 Ocak 1992: 38). Mart ayında James Baker, Kongre önünde açıkça İsrail'in yeni yerleşim yerleri açmaya devam etmesi durumunda Sovyet Yahudileri için ABD'den istediği 10 milyar doları alamayacağını açıkladı. Buna karşı Başbakan Şamir, "yeni yerleşim yerleri inşa etmeyi bir gün bile durduramayacağız" derken, Dışişleri Bakanı Yardımcısı Netenyahu, Bush yönetimini yanlışlar ve yalanlar üzerine politika yapmakla ve Yahudileri Auschwitz sınırlarına geri döndürmek istemekle suçladı ve baskılar karşısında dış politikalarını değiştirmeyeceklerini ilân etti, bunun üzerine de Amerikan Dışişleri Bakanlığına girmesi yasaklandı. *Newsweek*'in ifadesine göre dünyanın yeni şartlarında ABD üzerindeki İsrail etkisi azalmıştı ve İsrail Sovyetler Birliği'nin varlığı dönemindeki stratejik önemini kaybetmişti (*Newsweek*, 9 Mart 1992: 36-37; 10 Haziran 1996: 14). ABD ile İsrail arasındaki gerginlik, ancak öncelik olarak Filistinlilerin sınırlı şekilde kendi kendilerini yönetmeleri temelinde bir ara anlaşma yapılmasını seçecek ve bu doğrultuda işgal altındaki bölgelerdeki yeni yerleşim yerleri inşaatını durduracak olan İshak Rabin'in 1992

Yazı'nda İsrail başbakanı seçilmesiyle sona erecek (*Newsweek*, 3 Ağustos 1992: 24; 7 Eylül 1992: 28) ve Amerika'da da Bush yönetiminin İsrail'e karşı uyguladığı baskı politikasını şiddetli şekilde eleştiren Bill Clinton'ın (ALLEN/PORTIS, 1993: 209) 1992 yılı sonunda başkan seçilmesiyle de iki devletin yakınlaşması daha da perçinlenecekti.

Yeni dönemde ABD, İsrail'in 400 Filistinliyi sınır dışı etmesinin 4. Cenevre Sözleşmesini ihlal ettiğini belirten B.M. Güvenlik Konseyi kararını onaylayıp İsrail üzerinde kararından dönmesi için baskıda bulunurken, İsrail'in sınır dışı edilen Filistinlilerden 101'inin İsrail'e dönmesine izin vererek bir ara çözüm ortaya koymasını Arap ülkelerinin itirazlarına rağmen yeterli buluyor ve İsrail'in geri adım atarak "militan İslamî grup" Hamas'a tâvizlerde bulunmasının doğru olmayacağını belirtiyordu (*Newsweek*, 4 Ocak 1993: 17; 1 Şubat 1993: 31; 1 Mart 1993: 34-35; 22 Mart 1993: 32). Bütün bunlardan sonra 1993 yılının Ağustos ve Eylül aylarında Norveç'te İsrail ile FKÖ arasında sürdürülen gizli görüşmeler sonucunda iki tarafın birbirini tanıma kararı aldığı açıklanması ve 13 Eylül'de Beyaz Saray'da tarihî bir törenle İsrail ile FKÖ arasında bir ilkeler anlaşmasının imzalanması sürpriz bir gelişmeydi. üzerinde anlaşılan ilkelere göre Gazze ile Batı Yakası'nda bulunan Eriha'da Filistinliler kendi yönetimlerini kuracaklar ve geçici bir konsey oluşturulması için seçim yapacaklardı ve İsrail askerleri de bölgeden çekilecekti (ACAR, 1993: 49). İlkelerin uygulanması ağır aksak ilerlerken ve CIA'nin katkısıyla Filistin yönetimi ve İsrail güvenlik güçleri Hamas örgütüne karşı işbirliği yaparken, İsrail seçimlerinde Filistin-İsrail anlaşmasına karşı çıkan Netenyahu'nun başbakan seçilmesi barış süreci için büyük bir darbe oldu. Amerikan yönetiminin desteklediği Peres'in kazanması durumunda Beyaz Saray'da bu defa İsrail ve Suriye liderlerinin el sıkışmasının sağlanması düşünülürken (*Newsweek*, 18 Mart 1996: 13; 25 Mart 1996: 22; 6 Mayıs 1996: 25-26; 10 Haziran 1996: 10, 13; 17 Haziran 1996: 22-23; 22 Temmuz 1996: 38-39), önce güvenliğe önem veren, öne sürdüğü koşullar gerçekleşmedikçe İsrail askerlerini üzerinde anlaşılan bölgelerden çekmeye yanaşmayan ve işgal altındaki bölgelerde yeni yerleşim yerlerinin inşaatına yeniden izin veren Netenyahu, ABD'nin bölge için düşlediği barış ortamının kurulmasına mâni olacaktı. Ancak ikinci defa seçilme amacıyla olan ve bu yüzden İsrail'in Amerikalı destekçilerini kızdırmak istemeyen Clinton, İsrail'e karşı Bush'un kullandığı türden tehditler kullanma yoluna gitmeyecekti (*Newsweek*, 1 Temmuz 1996: 14; 22 Temmuz 1996: 39). Yeniden başkan seçildikten sonra ise 1998 yazında İsrail-Filistin anlaşması iyice çıkmaza girip ortadan kalkma tehlikesi ortaya çıkınca Clinton, Ortadoğu'da barış öncesi duruma yeniden dönülmemesi için iki taraf üzerinde de baskı uygulayıp anlaşmayı yeniletecekti. Sonuç olarak, Körfez Savaşının verdiği ivmeyle ABD, İsrail ve Filistinliler arasında anlaşma yapılmasını sağlamakla büyük bir başarı elde etti, ancak barış anlaşmasının istenen şekilde yürümesini ve Suriye gibi devletlerin anlaşmaya dahil olmasını sağlayamayarak istediği sonuca ulaşamadı.

d- ABD'nin Irak'a ve Kürt Sorununa Karşı Tutumu

Körfez Savaşı öncesinde ABD'nin, Irak yönetiminin Kürtlere ve Şiilere karşı giriştiği her türlü sindirme ve şiddet hareketlerine göz yummasından sonra, savaşın ertesinde Amerikan yönetimlerinin, Saddam'ı yıkma ile varlığına ehven-i şer olarak tahammül etme ve Kürtlerin pratikte bağımsızlığını sağlama ile Kürt devletine izin vermeme politikaları arasında gidip gelmesi, oldukça ilginç, çözümlenmesi beklenen ve hâlâ hangi noktalara varacakları tam olarak kestirilemeyen konulardır.

Irak'ın desteklendiği dönemde ABD Dışişleri Bakanı George Shultz, Irak'ın Kürt köylerine karşı kimyasal silah kullandığı yönünde ellerinde delil bulunduğunu açıklamış, Senato Dış İlişkiler Komitesi üyeleri Peter Galbraith ve Christopher Van Hollen konuyla ilgili topladıkları delilleri bir rapor halinde Kongre'ye sunmuşlar, fakat Amerikan yönetimi insan hakları ihlalleri nedeniyle Irak'a karşı yaptırım öngören karar tasarısının geri çekilmesini sağlamış ve Saddam'ın gelecekte bir daha kimyasal silah kullanmama sözü vermesiyle yetinerek, olayın peşini bırakmıştı (DARWISH/ALEXANDER, 1991: 79-80, KARSH/RAUTSI, 1991: 199-200). Körfez Savaşıyla eli güçlenen ABD'nin Kuveyt'i kurtarmakla yetinmeyeceği, Irak'ın içişlerine karışacağı ve Saddam yönetimini ortadan kaldırmaya çalışacağı yolunda genel bir kanaat vardı (*Newsweek*, 29 Ekim 1990: 17). Ancak savaşın sonlarına doğru koalisyon ortakları arasında Kuveyt'te eski yönetimin kurulmasının ötesinde Irak'ın parçalanması ve Saddam rejiminin devrilmesi için çaba gösterilmeyeceği yolunda bir anlayış birliği ortaya çıktı. Başka bir deyişle, Saddam Hüseyin'in, sömürgecilik sonrası oluşturulan tüm Ortadoğu düzenine, sınırların ve rejimlerin meşruiyetine, bölgedeki gelir dağılımına ve ABD ile Arap devletleri arasındaki özel ilişkilere önemli bir tehdit oluşturmasına karşın, bölge dengelerini koruma ve İran'ı dengeleme adına, ayakta durabilecek şekilde Irak'ın askerî gücüne izin verilecek ve belki de ılımlı Arap devletlerinin kâbusu olan, Saddam Hüseyin'in Nasır gibi Arapların lideri durumuna gelmesine neden olunacaktı (OWEN; 1991: 164, *Newsweek*, 24 Aralık 1990: 8, 9; 28 Ocak 1991: 5). Diğer taraftan dünya kamuoyu önünde prestijini kurtarabilmek için ABD'nin Irak'ı tam olarak yenilgiye uğratması ve bunun için de Irak'ın askerî kuvvetlerinin büyük kısmını tahrip etmesi gerekiyordu. Bu, ABD'nin bölgede sivrilen Irak'ın gücünü azaltma amacına da uygun düşüyordu ve Başkan Bush'un Irak halkına Saddam'a karşı ayaklanıp yönetimi eline alması çağrısında bulunmasını da beraberinde getirecekti (*Newsweek*, 28 Ocak 1991: 5; 25 Şubat 1991: 8-9). ABD planına göre önce Saddam'ın Kuveyt'ten çıkması sağlanacak, daha sonra da Irak'ın geri kalan askerî gücünü kontrol etme ve tahrip etme politikası izlenecekti. Görünen oydu ki, savaştan sonra Ortadoğu'da Amerikan varlığı uzun yıllar üst düzeyde tutulacak ve Saddam'a karşı uzun süreli bir çevreleme, yalnız bırakma, gücünü belli düzeyin altında tutma ve yaptırımlarla denetim altında bulundurma

politikası uygulanacaktı. Irak'a karşı ekonomik yaptırımların ilelebet devam ettirilmesi hem Saddam'ı daha ılımlı davranmak zorunda bırakacak, hem de Irak halkına ve ordusuna Saddam'dan başka birini iktidara getirmenin kendilerinin faydasına olacağı mesajını verecekti (*Newsweek*, 24 Aralık 1990: 8, 11; 11 Mart 1991: 17).

Savaşın sonunda Bağdat'ın ülke çapında otoritesini bir an kaybetmesi ve ABD'nin de olumlu sinyal göndermesiyle ülkenin kuzey ve güneyindeki Kürt ve Şii gruplar aynı anda ayaklanıyorlar ve kısa sürede birçok şehrin yönetimini ele geçiriyorlardı (BRITTAİN, 1991: xix). Kürtler, kendilerini isyana çağırın, daha önceki Saddam yanlısı tutumlarıyla kendilerine karşı borçlu olan ve dünya çapında insan haklarının savunucusu konumunda bulunan Amerikalıların, bu defa insancıl nedenlerle olsun ya da dünya kamuoyu önünde prestijlerini koruma gâyesiyle olsun Kürt halkının isyanına yardım etmek zorunda olduğunu düşünüyorlardı. Ancak Kürtlerin ABD'den beklediği yardım en ihtiyaç duydukları anda yine gelmeyecekti. Müttefiklerin saldırısından arta kalan asker ve silahlarıyla Irak yönetimi Kürtlere karşı "Enfal (Ganimetler)" operasyonunu başlatırken, Amerikan askerleri operasyonu uzaktan seyredecek, Kürtlerin öldürülüşüne, yurtlarından edilmesine müdahale etmeyeceklerdi (MAKIYA, 1993: 87, 201-202, 204; *Newsweek*, 20 Ocak 1992: 20-21). Saddam rejimini yıkmanın o kadar Amerikan çıkarlarına hizmet etmeyeceği görüşüne dönen ABD yönetimi, eskiden olduğu gibi Saddam'ın Kürtlere yaptıklarında pay sahibi olduğunu ve Kürtlere yardım konusunda sorumluluğu bulunduğunu reddediyordu (BRITTAİN, 1991: xii). Başkan Bush, kendisinin neden olduğuna bakmaksızın Irak'ın zayıflamasıyla bölgede ortaya çıkan boşluğun İran ve Suriye gibi Batı dostu olmayan devletlerce doldurulabileceği ve böylece bölgede siyasî ve askerî istikrarsızlığın ortaya çıkabileceği kaygısını taşımaktaydı. Bölge devletlerinin Irak'ın parçalanmasına ve Kürt devleti kurulmasına karşı çıkması, "İslam Cumhuriyeti" isteyebilecek güneydeki Şiiler ve istikrarlı bir yönetim kuramayacak kuzeydeki Kürtler dışında Saddam rejiminin yerine geçebilecek güvenilir bir alternatifin olmaması da Amerikalıların Saddam'ın iktidardan uzaklaştırılmasını istememesine neden olmaktaydı (OWEN, 1991: 164; CARROLL/LARACQUE, 1991: 51; *Newsweek*, 28 Ocak 1991: 27; 11 Mart 1991: 15; BRITTAİN, 1991: xii). Dünya kamuoyunun Kürtlerin feci durumuna odaklanmasıyla, Amerikan helikopterleri Kürt göçmenler üzerine gıda malzemeleri indiriyor ve Amerikan yönetimi Saddam Hüseyin'i muhalefeti bastırmada çok ileri gitmemesi ve isyancılara karşı helikopter kullanmaması konusunda uyarıyordu ama Kürtlerin Irak helikopterlerine ve tanklarına karşı ABD'den beklediği hava kuvveti desteği gelmiyordu. "Saddam Hüseyin'in kendi halkına karşı giriştiği vahşeti kınıyorum" diyen Başkan Bush, Amerikan kuvvetlerinin siyasî ve ekonomik düzen kurmak için Irak'ta bulunmadıklarını ve bir iç savaşa karışmayacaklarını belirtiyor ve helikopter saldırılarına karşı Amerikan güçlerini harekete geçirmiyordu (*Newsweek*, 15 Nisan 1991: 12, 14,

16-17). Ona göre Saddam yönetimi isyancılar tarafından yenilgiye uğratılırsa güçlü merkezî otorite ortadan kalkabilir, ikinci bir Lübnan olarak Irak iç savaşa ve kaosa sürüklenebilir ve hatta çoğunluğu oluşturan Şiilerin yönetimi eline geçirmesiyle İran'dan sonra ikinci bir "fundamentalist" devletin ortaya çıkması tehlikesiyle karşılaşılabildi (Newsweek, 25 Mart 1991: 10-11; 1 Nisan 1991: 17-18; 15 Nisan 1991: 17). Amerikalıların tercih ettikleri, Saddam'ın kargaşalığa neden vermeyecek "temiz" bir darbeyle devrilmesi ve yerine muhafazakâr, Batı yanlısı Sünni bir rejimin geçmesiydi. Bu gerçekleşinceye kadar B.M. kararları çerçevesinde Saddam üzerinde baskı devam ettirilecek, ağır tazminat ödemeleriyle birlikte B.M. gözetiminde gerçekleştirilecek nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların ortadan kaldırılması programlarıyla Irak sürekli köşeye sıkıştırılacaktı (Newsweek, 18 Mart 1991: 16; 25 Mart 1991: 8; 15 Nisan 1991: 17).

B.M. Güvenlik Konseyi'nin 5 Nisan 1991'de aldığı kararla Kürtlere acil yardım faaliyetleri başlatılır ve Türk sınırına yığılan Kürtler, Kuzey Irak'ta kurulan kamplara yerleştirilirken, artık Irak'ın iyice dağılması ya da istenmeyen yönetimlerin eline düşmesi engellendiği için Amerika'nın tutumu da yavaş yavaş değişmeye başlıyordu. Aslında Amerikan kuvvetleri zaten Irak'ın 15'ini işgal etmiş, tüm hava sahasını kontrolü altına almış ve Saddam'a hangi silahları kullanıp hangi silahları kullanamayacağını söyleme konumuna gelmişti. Şimdi yapılması gereken tek şey, "insancıl müdahale" doktrini çerçevesinde 36. paralelin kuzeyinde Kürtler için bir "güvenli bölge" ilân etmek ve Saddam'a burada hiçbir askerî faaliyete girişmeyeceğini, hiçbir uçak ve helikopter uçuramayacağını bildirmektir (Newsweek, 22 Nisan 1991: 8, 18). Bunu garanti edebilmek için de Türkiye'nin güneydoğusuna Türkiye, ABD, İngiltere ve Fransa askerlerinden oluşacak bir uluslararası güç yerleştirilecekti. Kısa süre önce Kürtlerin katliamını izleyen ABD, şimdi giriştiği projeye Kuzey Irak'ta fiilî olarak bir Kürt devleti oluşturma ya da ileride kurulacak bir Kürt devletinin temellerini atma konumuna gelmişti. O kadar ki, Beyaz Saray Sözcüsü Marlin Fitzwater Irak içinde ayrı bir devlet kurma niyetinde olmadıklarını açıklamak zorunda kalıyordu. Ancak yeni gelen noktada Amerikan yöneticileri artık Irak'ın içişlerine karışmamaktan söz etmiyorlar, fakat Kürt sorununun Irak'ın bir iç işi olmadığını ve uluslararası toplumu ilgilendiren ve gerektiğinde müdahaleyi mümkün kılacak bir konu olduğunu söylüyorlardı (SHIKARA, 1991:411-412). Artık Amerikalıların Irak'a bağımsız bir devlete uygun düşmeyecek muamelelerde bulunma devri de başlıyordu. İlk başlarda İsrail'le Araplar arasında barış sağlanmasına çalışılan bir zamanda Arapları kızdırmamak için, nükleer sırlarını B.M.'nin belirlediği tarihe kadar açıklamaması karşısında Irak'ı cezalandırma yoluna gidilmedi (Newsweek, 5 Ağustos 1991: 32). Ancak 1992 yılına gelindiğinde Saddam'ı devirme politikası güder görünen Amerikan yönetiminin bunu başaramaması kendisini hem içerde hem de dışarıda küçük düşürüyordu (Newsweek, 20 Ocak 1992: 20). Bu durumu ortadan kaldırmak için Amerikan yöneticileri giderek Irak'ın uçuşa yasak bölge

sınırlamasına uyması ve askerî tesislerinin incelenmesine izin vermesi konusunda daha sert tutum takınmaya ve pek hoşlanmadıkları Şiiilerle ve diğer muhalefet gruplarıyla Saddam'a karşı ortak bir cephe oluşturulması için temas kurmaya ve onlara malî destekte bulunmaya başladılar. Bir taraftan da bu girişimlerle Irak'ı üçe bölme niyetinde olmadıklarını, fakat bu tehlikenin farkına varacak Irak subaylarını ve politikacılarını harekete geçirmeye çalıştıklarını ifade ediyorlar ve İran'ı durumdan faydalanarak bölgede hâkimiyet kurmaya kalkmaması konusunda uyarıyorlardı (*Newsweek*, 31 Ağustos 1992: 22-23; 7 Eylül 1992: 26-27; 21 Eylül 1992: 34). 1993 yılı başında işbaşına gelen Clinton yönetimi, Irak'ın askerî yapısı, petrol satışı ve azınlıklara tavrı konusundaki bütün B.M. kararlarını en ince ayrıntısına kadar uygulamaya devam edeceğini açıkladığı gibi, biraz daha sertleşerek uçuşa yasak bölgedeki füze rampalarını vurmaktan ve 1993 Yazında Bush'a Kuveyt ziyareti sırasında suikast planlandığı iddiasıyla Irak'a füze saldırısında bulunmaktan çekinmedi. Artık Irak, Amerikan yönetimi için birçok durumda kullanabileceği bir iç ve dış politika aracı haline de gelmişti. Saldırıyla Amerikan yönetiminin asıl amaçladığı şey, Amerika'nın terör eylemleriyle sarsıldığı ve Amerikan halkının güvenlik duygusunu yitirdiği bir sırada ABD'nin her türlü tehdidin üstesinden geleceği mesajını vermek, halkın dikkatini başka bir yöne yöneltmekti (*Newsweek*, 25 Ocak 1993: 22, 24; 1 Şubat 1993: 17; 5 Temmuz 1993: 12-13). Sonuç olarak ABD, Körfez Savaşıyla Irak'ı güçlü bir bölgesel güç olmaktan çıkardı, onun uluslararası sisteme olumsuz etkide bulunmasını engelledi ve onu kontrol edebilecek ve değişik iç ve politika amaçları için kullanabilecek bir konuma geldi, ancak Saddam rejimini yıkıp yerine güvenilir bir yönetimin geçmesini sağlayamadığı gibi, dünyanın o bölgesinde çıkarlarına uygun bir sistemi tam olarak henüz kuramadı.

e- Çekiç Güç, Kürt Devleti Sorunu ve ABD'nin Türkiye'yle İlişkileri*

ABD'nin, Kuzey Irak'ta uçuşa yasak güvenli bölge oluşturma ve bu bölgeyi Türkiye'ye konuşlandırılan Çekiç Güç'le kontrol etme politikasında ısrarlı olması, bölgedeki en önemli müttefiki Türkiye açısından büyük problemler doğuran ve bu devletle ilişkilerini gerginleştiren çok ciddi bir gelişmedir. Konu, bölgenin geleceğini ilgilendirmesi ve Türkiye'nin dış politikasının yönünü etkilemesi açısından da önemlidir ve bu yüzden ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

Herşeyden önce ABD'nin, bölge devletlerinin çıkarlarını göz ardı ettiği ve onların olurlarını alarak bölgede istikrarlı bir yapı oluşturma yerine yalnızca

* Makalenin kapsamı göz önüne alınarak konuyla ilgili olaylar, isimler ve tarihler ayrıntılı olarak verilmemiştir. Bu konuda tüm ayrıntıları içeren bir kaynak olarak bkz. (ÖRAN, 1998).

kendi çıkarlarını düşündüğü sonucuna ulaşılabilir. ABD'nin temel kaygısı, Ortadoğu petrolünün Batı'ya akışını garanti altına almak ve bunu engelleyebilecek ve Ortadoğu'daki dengeleri Batı aleyhine bozabilecek güçler olarak gördüğü İran ve Irak'ı "ikili kuşatma" altında tutmaktır (ORAN, 1998: 23-25, 265). Silah denetimi ve ekonomik ambargo ilelebet süremeyeceği ve bir noktada geçerliliğini kaybedeceği için Kürtlerle yakın ilişkiler kurmak ve Çekiç Güç bu konuda en iyi araçlar olarak görünmektedir (ORAN, 1998: 267-268). Bölgenin belli ülkelerinin en önemli sorunu olan Kürt azınlıklar, bu devletleri "hizaya sokmada" kolayca kullanılabilir, her zaman geçerliliğini koruyan, oldukça elverişli bir araçtır (BUZOĞLU: 134, 135, 145; ÖZKAN, 1993: 68). Çekiç Güç de Irak'a askerî müdahalede bulunma, bu devleti sıkı denetim altında tutma ve genel olarak bölgedeki gelişmeleri denetlemede ABD'nin vazgeçemeyeceği bir araç konumundadır. Kamuoyunda çokça tartışılan Amerika'nın K. Irak'ta bir Kürt devleti kuracağı ve bu devlet aracılığıyla bölgedeki çıkarlarını koruyacağı iddiası ise pek olası bir seçenek olarak görünmemektedir. Düşman devletlerle çevrili olarak kurulacak, denize bağlantısı olmayan bir Kürt devleti İsrail gibi bölgede söz sahibi ve etkisi olan güçlü bir devlet konumuna gelemeyecektir. Böyle bir gelişme durumunda ayrıca İran, Irak, Suriye ve Türkiye gibi Kürt sorunu bulunan, kendi aralarında kavgalı devletler Amerikan çıkarları aleyhine bir araya gelebilecekler, ABD de Kürt azınlıkları bölge ülkelerine karşı kullanma gibi önemli bir politika aracını yitirecektir. Irak'ın parçalanması, bölge dengelerini değiştirecek ve ABD'nin baş düşmanı İran'ı bölgenin en güçlü ve etkili devleti haline getirecektir. Ayrıca Irak'ta çoğunluğu oluşturan Şiiler de kendi devletlerini kurabilecek ve böylece bölgeye Amerikan aleyhtarı yeni bir unsur eklenecektir. Bir Arap ülkesinin parçalanması aynı zamanda Arap devletlerinin Irak etrafında birleşmesine ve ABD aleyhine dönmesine neden olabilecektir. Son olarak Irak'ta Kürt devleti kurulması, İran ve Türkiye'yi Irak'a yaklaştıracak ve ABD'nin bölgedeki en önemli müttefiki Türkiye'yle ilişkilerini bozacaktır. Bütün bu anlatılanlar çerçevesinde Amerika için en iyi seçenek, Irak'ta, Sünnî toplumdaki kendine yakın bir diktatörü Saddam Hüseyin'in yerine yönetimin başına getirmek, böylece bir diktatör buluncaya kadar da Irak'la İran'ı yakından kuşatmaya devam etmektir (ORAN, 1998: 263-269).

ABD'nin gerçek niyeti ne olursa olsun, K. Irak'la ilgili uygulamalarının birçok bakımdan yakın müttefiki Türkiye'nin zararına olduğu açıktır. Öncelikle Türkiye için en büyük güvenlik ve dış politika sorunu haline gelen olayı başlatan ABD'dir. Amerikalıların teşvikiyle Kürtler ayaklanmış, Irak yönetimi karşı harekete geçip Amerikan liderleri buna göz yumunca da Kürtler Türkiye sınırına yığılmış ve uluslararası kamuoyunun dikkati Kürt sorununa çevrildiği gibi, Türkiye de çok zor bir durumla karşılaşmıştı (ORAN, 1998: 50; *Newsweek*, 22 Nisan 1991: 6-12). Türkiye'nin göçü kabul etmemesi için nedenleri vardı. Daha önceden tecrübe edildiği gibi göçmenlerle ilgilenmek büyük bir ekonomik

yük getiriyordu ve olayın insanî boyutunu öne çıkaran, hatta bu konuda Türkiye'yi sertçe eleştiren Batılı devletler ise ciddi bir ekonomik yardımda bulunmuyordu. Ayrıca Türkiye'ye gelen K. Iraklı Kürtlerin PKK'ya yardım etme olasılığı vardı, zaten birçoğunun PKK'nın safında mücadele ettiği düşünülüyordu. Son olarak Türkiye'de kurulacak Kürt kampları Filistinliler örneğinde olduğu gibi süreklilik kazanabilir, bu da Türkiye için sürekli bir baş ağrısı oluşturabilirdi (ORAN, 1998: 54-55). Kendi Kürtleriyle ciddi problemler yaşayan Türkiye'nin yeni bir Kürt toplumu topraklarına almada isteksiz davranması normaldi. Ama diğer tarafta dünya ve Batı kamuoyunun aşırı bir baskısı söz konusu idi. Türkiye, Kürtleri kabul etmediğinde, dünya toplumu karşısında insanların hayatlarına önem vermeyen, ölmelerine göz yuman ve yalnız kendi Kürtlerine değil bütün Kürtlere ön yargıyla bakan bir devlet olarak görülecekti. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Kürtleri Türk topraklarından uzak tutmak ve belki de K. Irak'ı kontrol altına almak için önerdiği ve ABD tarafından geliştirilen K. Irak'ta güvenli bölge oluşturma ve bölgeyi Çekiç Güç adı verilen özel bir birlik ile koruma politikası ise Türkiye için ilerde çok daha büyük problemlere neden olacaktı.

Türkiye açısından en önemli gelişme, Irak yönetiminin uzaklaştırılmasıyla K. Irak'ta oluşan otorite boşluğunda bölgede çok iyi örgütlenen, kamplar kuran, daha kolay silah elde eden PKK'nın Türkiye'ye karşı mücadelesini ve sınır ötesi saldırılarını çok daha sağlam bir temelde gerçekleştirebilmesiydi (ORAN, 1998: 109, 139; BUZOĞLU: 140, 162, 170). Terörle mücadelesinde çok iyi bir yere gelen Türkiye'nin yıllardır sürdürdüğü mücadele bir anda boşa gitmiş ve PKK çok uzun bir sürede elde edebileceği gelişmeyi kısa sürede gerçekleştirme imkanı bulmuştu. Şimdi Türkiye ekonomik kaynaklarının çok daha büyük bir kısmını terörle mücadeleye ayırmak zorunda kalacaktı. Türkiye'nin PKK'nın etkisini kırmak için K. Irak'a düzenlediği sınır ötesi operasyonlar ise birçok olumsuzluğu da beraberinde getiriyordu. Bir kere operasyonlar sorunu kökten çözecek bir araç değildi. Türkiye orada sürekli kalamadığı için PKK'nın tekrar etkisini kurması zor olmuyordu. Sürekli bir tampon bölge ya da güvenlik şeridi oluşturma (ORAN, 1998: 143, 226-227, 230; BUZOĞLU: 156, 194; *Radikal*, 15 Aralık 1997, 6 Şubat 1998) ise İsrail'in Lübnan'da yaptığını çağrıştıran, bütün dünya devletlerinin tepkisine neden olan ve Türkiye'yi bölgenin sorunları içine çekebilecek çok ciddi mahzurları bulunan bir seçenektir. Operasyonlarla Türkiye sürekli yan yana yaşamak zorunda olduğu bir komşusunun egemenliğini çiğneyerek gelecek için kötü bir emsal oluşturuyor, ayrıca bölge devletlerinin ve Avrupalıların eleştirisini çekerek (ORAN, 1998: 275; BUZOĞLU: 137; YAVUZ, 1993: 266; MÜFTÜLER-BAC, 1996: 262; AYKAN, 1996: 352) dış politikasında sürekli problemler yaşamaya mahkum oluyordu. Körfez Savaşı sonrasında Kürt sorununun uluslararasılaşması gerçekten en çok Türkiye'nin zararına olmuştu (BUZOĞLU: 163; KÖNİ, 1992: 48; MÜFTÜLER-BAC, 1996: 261). Askerî operasyonlara yöneltilen yoğun eleştiriler dışında kendi Kürtlerine karşı insan

hakları ihlallerinde bulunduğu ve Kürt vatandaşlarıyla sorunlarına siyasî çözüm getirmediği gerekçesiyle Batılı devletler Türkiye'yle ikili ilişkileri geriyor, silah alım-satımında problemler çıkartıyor ve en önemlisi Türkiye'yi Batı bütünleşmesinin dışında tutmakla tehdit ediyorlardı (BARKEY, 1996: 70, 75). Uluslararası ortamın kendi lehlerine dönmesinden faydalanan Kürt gruplar ise Türkiye'nin güneydoğusundaki kentlerde büyük oranda denetim kurduktan ve TBMM'ye giren ve oradan atılan milletvekilleriyle siyasî arenadaki etkinliklerini arttırdıktan başka, sorunu başarılı bir şekilde Avrupa devletlerine taşıyorlar, resmî makamların katılımıyla sorunla ilgili konferanslar düzenliyorlar, Avrupa'dan yayın yapan bir Kürt televizyon kanalı kuruyorlar ve hatta "Sürgünde Kürt Parlamentosu" oluşturarak birçok Avrupa devletinden destek buluyorlardı (BUZOĞLU: 171, 177, 205).

Körfez Savaşı sonrasında ABD'nin himayesinde gelişen sürecin Türkiye'nin en fazla başını ağrıtan kısmının Çekiç Güç olduğu kesin gibidir. Bir kere Çekiç Güç, ABD'nin dünya sistemindeki etkisi sayesinde uygulamaya koyduğu pek hukukî dayanağı olmayan bir güç olarak görünmektedir (ORAN, 1998: 63, 64, 97-98). 1996 Ağustos ve Eylül aylarında İran'ın bir Kürt grupla anlaşarak K. Irak'a girmesi üzerine diğer Kürt grupla anlaşan Irak'ın bölgede denetim kurma çabasına ABD'nin saldırıyla karşılık vermesi örneğinde olduğu gibi, Amerika, Irak'ın, en doğal hakkı olan kendi topraklarına yapılan saldırıya karşılık vermesini ve toprakları üzerinde egemenliğini kurmasını engellemekte, Türkiye de Çekiç Güç'ü barındırarak bu hukuk dışılığı araç olmaktadır (ORAN, 1998: 93, 220-222, 272). üstelik bunu gerçekleştirmede Türkiye'nin hayatı çıkarı da söz konusu değildir. ABD için önemli olan İran ve Irak'ın kuşatılması, Körfez petrolünün kontrol edilmesi ve Saddam'ın yerine Amerikan yanlısı birisinin geçirilmesi, bunun için de Kürtlerin Saddam'la uzlaşmasının önlenmesi (ORAN, 1998: 68-69, 173, 187; BUZOĞLU: 139) iken, Türkiye'nin en fazla önem verdiği, PKK'nın bölgede etkin duruma gelmemesi ve Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasıdır (*Beyaz Kitap*, 1998: 36). Türkiye için İran ve Irak çok ciddi tehdit olarak görünmemektedir, hatta Türkiye'nin bu devletlerle yakınlığa girmesi faydasına olabilecektir. Ayrıca mevcut şartlarda K. Irak'ta Saddam'ın etkinlik kurması Türkiye için en iyi seçenek olarak ortaya çıkmaktadır (ORAN, 1998: 197; BARKEY, 1996: 73). Irak bölgede denetimini kurduğunda PKK da dahil olmak üzere Kürt gruplar serbestçe hareket edemeyecek, sınır güvenliğinin sağlanmasıyla PKK'nın Türk topraklarına saldırısı azalacak ve Türkiye güvenliği için Kürt gruplara güvenmek zorunda kalmayacaktır. Bu son husus Türkiye için gerçekten bir ikilem oluşturmaktadır. Her zaman kendi ırkdaşları PKKlılara karşı hareket edecekleri garanti olmayan, ama Türkiye'ye muhtaç oldukları için PKK'yı denetlemeleri beklenen K. Irak'la Kürt gruplar kendi aralarında çatıştıklarında bölgede PKK'nın etkisi artmakta, uzlaşmaya gittiklerinde ise Türk liderlerin en fazla korktukları Kürt devleti kurulması olasılığı gündeme gelmektedir (ORAN, 1998: 260; GRESH, 1998: 195). Gerçekten

Türk cumhurbaşkanları ve başbakanları (ORAN, 1998: 124, 126, 142; BUZOĞLU: 138; YAVUZ, 1993: 207; *Radikal*, 5 Eylül 1998, 12 Şubat 1998) da dahil olmak üzere bütün Türk kamuoyunun Çekiç Güç aleyhine dönmeye neden olan konu, Çekiç Güç'ün fiilî Kürt devletinin oluşumuna yaptığı katkı ve bölge Kürtlerine ve PKK'ya verdiği iddia edilen destektir (ORAN, 1998: 17, 18, 184). Çekiç Güç'ün korumasında Irak'tan bağımsız hareket eden Kürtler seçimler yapmışlar, kendi parlamentolarını ve hükümetlerini kurmuşlar, hatta Kürt Federe Devleti bile ilân etmişlerdir (ORAN, 1998: 110, 112, 117, 120-121, 146; BUZOĞLU: 140, 143, 160; OLSON, 1992: 11, 21; KÖNİ, 1992: 47; ACAR, 1993: 56-57; *Radikal*, 24, 25, 26, 28 Eylül 1998). Bu uygulamanın Türkiye Kürtlerini de aynı yönde teşvik etmesi, hatta uluslararası kamuoyunun Türkiye Kürtleri için de güvenli bölge, özerklik, belki de bağımsızlık teklif etmesi pek sürpriz olmayacaktır (ORAN, 1998: 272-273; BUZOĞLU: 140). Diğer yanda Çekiç Güç'ün, K. Irak Kürtlerine ve PKK'ya gelişmiş silahlar sağladığı, yaralı PKKlılara yardım ettiği, Çekiç Güç karargahında PKK liderinin fotoğrafının asıldığı, Çekiç Güç'ün PKK'yla ilgili elde ettiği istihbaratı Türk yetkililere aktarmadığı, kontrol dışında gizli uçuş ve faaliyet gerçekleştirdiği ve sayesinde bölgeye akın eden birçok MCC (Askerî Eşgüdümleme Merkezi) ve NGO (Devlet-dışı Uluslararası Kuruluşlar) üyelerinin Türkiye aleyhine olabilecek çalışmalarda ve casusluk faaliyetlerinde buldukları pek yabana atılmayacak iddialar ortaya atılmıştır (ORAN, 1998: 21, 66, 108-109, 116, 122, 128, 132, 139, 144, 199, 236; BUZOĞLU: 135, 136-137, 159, 170; YAVUZ, 1993: 204, 205-206, 223, 273, 274).

Türk yetkililer, siyasetçiler ve kamuoyu Çekiç Güç'ün Türkiye için zararlı olduğuna ve ayrılması gerektiğine inanmıştır, ama bir taraftan da Çekiç Güç'ün tutsağı haline gelmiştir. Çekiç Güç'e Çekiç Güç'ün ortaya çıkardığı sorunlarla baş etmek için ihtiyaç vardır. Çekiç Güç'e izin verdiği için Türkiye, Avrupa'nın ve ABD'nin engellemesiyle karşılaşmadan K. Irak'a operasyonlar düzenleyebilmekte, bölgede denetim kurmaya çalışabilmekte ve Kürt grupları kendi çıkarları doğrultusunda hareket etme ve PKK'yı denetleme konusunda bir dereceye kadar etkileyebilmektedir (ORAN, 1998: 129, 153-155). Ayrıca iki bloklu dünya sisteminin ortadan kalktığı, Türkiye'nin bu yönden Batı için önemini yitirdiği ve Avrupa tarafından dışlanma sürecine girdiği Soğuk Savaş sonrası ortamda Türkiye, önemini devam ettirebilmek ve birçok uluslararası sorunda çıkarlarını koruyabilmek için ABD'ye ihtiyaç duymaktadır. ABD Çekiç Güç'e çok önem verdiği için Türkiye, hem Amerika'yı kızdırmamak ve yaptırımlarına maruz kalmamak için Çekiç Güç'ün kaldırılmasını isteyememekte, hem de Çekiç Güç'ü koz olarak kullanarak ABD'nin kendine karşı politikalarını yumuşatmasını ve Türk çıkarlarını desteklemesini sağlayamayacaktır (ORAN, 1998: 160-161).

Çekiç Güç'ün Keşif Güç haline dönüştürülmesi ve MCC ile NGO'ların ayrılmasıyla (ORAN, 1998: 226, 250, 253-254) bu konuda Türkiye ve ABD

arasındaki gerginliklerin azaldığı ve kamuoyunun konuya dikkatinin gerilediği görülmektedir. Ancak ABD'nin 1980'lerde hayal gibi görünen Çevik Kuvvet projesini Keşif Güç'le uluslararası kamuoyunun ve bölge devletlerinin şiddetli tepkisini çekmeden uygulamaya geçirdiği, geçmişte bir kere kullanımının Türk kamuoyunu ayağa kaldırdığı İncirlik üssünü (*Hürriyet*, 11, 18 Kasım 1997; *Radikal*, 4, 8 Şubat 1998) gündelik kullanır hale geldiği ve Kosova örneğinde olduğu gibi Türk topraklarını başka amaçlarla da kullanma yoluna girdiği göz önüne alınırsa Körfez Savaşının nasıl bir süreci başlattığı daha iyi anlaşılacaktır. Ancak yine de Türkiye, 1950'lerin Türkiye'si değildir. Çıkarlarının her zaman ABD'nin çıkarlarıyla kesişmediğinin farkındadır ve Soğuk Savaş sonrası ortamda daha aktif davranma eğilimi içindedir. Yeni ortamda Türkiye'nin demokratik uygulamalar çerçevesinde kendi Kürt sorununu çözmesi hem bölge devletleri hem de ABD karşısındaki konumunu güçlendirebilecektir (ORAN, 1998: 270, 281).

f- ABD'nin Terörizm Sorunu

ABD'nin Körfez Savaşı sonrasında ulaştığı güçlü konumda çözmek isteyebileceği sorunlardan bir tanesi, bir dünya gücü olarak Ortadoğu'daki çıkarlarını korumada karşılaştığı terörizm meselesidir. Ancak sorunun kökenleri çok derinlere indiği ve ABD'nin süper güç konumunu devam ettirmekle alakası olduğu için çözümlenmesi oldukça zor görünmektedir. Amerikalıların, kendi çıkarlarının bir gereği olarak Ortadoğu'daki halk desteğinden uzak otoriter rejimlere siyasî ve ekonomik destek sağlamaları ve bu rejimlerin güvenlik güçlerini Amerikan silahlarıyla donatmaları rejimleri tasvip etmeyen örgütlerin tepkisini çekmektedir. Bu ülkelerde siyasî katılımcılığın olmaması nedeniyle muhalif gruplar yönetimlere karşı silahlı mücadeleye girişirken doğal olarak onların destekçisi ABD'ye de terörist eylemlerini yöneltmektedirler. Amerika'nın Ortadoğu ülkelerindeki varlığının son derece büyük ve göze batıcı olması, Amerikalılara ve Amerikalılara ait yerlere saldırmanın nispeten kolaylığı da Amerikan aleyhtarı terörist faaliyetleri teşvik etmektedir. Bölgeye dış güçler tarafından aykırı bir güç olarak sokulan, Araplara karşı zaferler elde edip gururlarını kıran, bazı Arap topraklarını işgal edip sınırları içine katan ve Lübnan'ın bir kısmını işgali altında bulunduran İsrail'in başlıca müttefiki ve destekçisinin ABD olması da terörist faaliyetlerin en büyük nedenlerinden birisidir. Ayrıca bölgede halkın hâkim siyasî kültürünün İslam olması da, yüzyıllardır Hıristiyan ve İslam dünyaları arasındaki rekabetin ve çatışmanın bilincinde olan ve dünyayı dünya güçlerinin değil Allah'ın arzı olarak gören Müslüman grupları, bölgeye hâkim olmaya çalışan düşman güç ABD'ye karşı mücadeleye itmektir. Bölgedeki Amerikan karşıtı yönetimler bu gerçeklerden çok kolay yararlanıp halkı etraflarında toplayabilmek için Amerikan aleyhtarlığını körükleyebilmektedirler (HÜSEYİN, 1990: 57, 62, 64-67, 69-70).

Bütün bu gerçeklere rağmen Körfez Savaşı sonrasında Amerikan yönetiminin, Lübnan'daki Batılı rehinelere sorununu sona erdirmek amacıyla bölgede en önemli düşmanı olarak gördüğü İran'la diyaloga girmesi bu alanda da bazı değişiklikler yapabileceğini gösteriyordu. Amerikan yönetimi Körfez'deki güçler dengesi oyununu daha istikrarlı bir kolektif güvenlik sistemiyle değiştirmek istiyordu ve sistemin kurulmasının bölgede en güçlü devlet olan 60 milyonluk İran'a rağmen gerçekleştirilmesi mümkün görünmüyordu. İran'a karşı Irak'a uygulanan cinsten bir askerî operasyon gerçekleştirilmeyecekse tamamen bu devleti karşılığında almak Amerikalıların faydasına olmayacaktı. Başkan Bush, "iyi niyet, iyi niyet doğurur" diye sinyal gönderir, İran'ın ABD'ye bir miktar petrol ihraç etmesine izin verilir ve ABD ile İran arasındaki bazı malî anlaşmazlıklar çözümlenirken, 1991 Aralık ayında son Amerikan rehinesinin Lübnan'dan ayrılması kapalı kapılar ardında pazarlıklar yapıldığını gösteriyordu. İran'ın Lübnan'daki gruplar üzerindeki etkisini kullanarak Batılı rehinelere serbest bıraktırmasının karşılığında Amerika'nın katlandığı maliyetler şunlardı: Daha önceden Lübnan'da iki Amerikan görevlisinin öldürülmüş olmasına misillemede bulunmamak, Fransa'da bir terör suçlusunun serbest bırakılması, İsrail'in 91 Arap tutukluyu serbest bırakması ve Amerikan yönetiminin kendi elinde bulunan İran'a ait 278 milyon dolar parayı bu ülkeye geri vermesi. Bu gelişmelere rağmen ABD, İran'ı terörizmi destekleyen ülkeler listesinde saymaya ve İran'ın nükleer programlarını önlemek için çaba göstermeye devam edecekti, ama ileride İran'a muhtaç olma olasılığını göz önünde bulundurarak kapıyı az da olsa aralık bırakacak, zaman zaman ilişkileri geliştirmek için olumlu sinyaller gönderecekti (*Newsweek*: 19 Ağustos 1991: 11; 2 Aralık 1991: 14-15; 16 Aralık 1991: 17).

Suriye de İran gibi ABD'nin, terörizmi destekleyen devletler listesinde yer verdiği, ancak Körfez Savaşıyla bir derece yakınlaştığı ve İsrail'le sürekli barış yapması ve terörizmi desteklemekten vazgeçmesi karşılığında kendisiyle ilişkileri geliştirebileceği bir devlet konumundadır. Körfez Savaşı için ABD, Suriye'nin desteğine ihtiyaç duyduğunda, savaş sonrası bölgede düzenin kurulmasında ve köklü değişiklikler yapılmasında söz sahibi olmak isteyen, en azından tamamen dışlanmamayı arzu eden Suriye yönetimi ABD'ye destek vermiş, hatta Iraklıların terör komplolarını bertaraf etmede Amerikan istihbarat görevlilerine çok önemli bilgiler sağlamıştı. Soğuk Savaş sona erer ve Sovyet desteği ortadan kalkarken, Suriye yeni düzende önemli oyuncuların biri olabilmek ve ekonomik yardım alabilmek için ABD'yle ilişkiye girmek durumundaydı. İsrail'e karşı eski yönetimlerden farklı olarak mesafeli duran Bush yönetimi Ortadoğu barış konferansı toplamaya çalışıldığında bu nedenlerden dolayı Suriye yöneticileri konferansa katılma teklifini kabul etmişlerdi. Amerikan yöneticilerinin doğrudan Suriyeli liderlerle görüşmeleri önemli bir gelişmeydi ve Suriye'nin bölgede yaşadığı yalnızlık durumunu sona erdirdiyordu. Ancak Suriye-İsrail anlaşmazlıklarının çözümünün zorluğu, Suriye

yöneticilerinin yeniden sertlik yanlısı politika izlemelerine neden olacak derecede İsrail'in tâviz vermeye yanaşmaması ve Türkiye, ürdün ve İsrail arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesiyle Suriye'nin pratikte köşeye sıkıştırılması ABD'nin Suriye'yle ilişkilerini zora sokmaktadır (*Newsweek*, 5 Ağustos 1991: 14-15; 19 Ağustos 1991: 12; 6 Mayıs 1996: 26; 10 Haziran 1996: 14).

ABD, Suriye ve İran gibi devletlerle ilişkilerini geliştirse bile terörizmi teşvik eden unsurlar var olduğu müddetçe bu sorunla uğraşmaya devam edecek gibi görünmektedir. Körfez Savaşıyla ABD'nin bir Müslüman ve Arap gücünü (Irak'ı) yerle bir etmiş olması, B.M. yaptırımlarıyla çocuklar dahil tüm halkını açlığa mahkum etmesi ve ABD'nin desteklediği İsrail'in, işgal ettiği topraklara iyice yerleşmesi ve Filistin'de ve Lübnan'da Müslümanları sıkıntıya sokmaya devam etmesi, Amerika'nın Müslüman ve Arap grupların gözündeki birinci hedef konumunun sürmesine neden olmaktadır. Bir süre sonra ABD'de bombalar patlayıp Amerikan halkı, Irak'la savaşta olduğunun aksine tehdidin içlerine kadar girdiğini ve güvenliklerinin yok olduğunu hissedince, Amerikan yönetimi terörizmin yeniden eski boyutlarına ulaşip ABD için en büyük tehdit haline gelmesini önlemek için terörizmi bastırma adı altında Amerika içinde tutuklamalara girişecekti. Mısırlı Şeyh Ömer Abdurrahman tutuklanıp kendisi Amerika'daki bombalamalarla ilişkilendirilirken, bir grup Müslüman "fundamentalistin" Amerika'ya çok büyük zararlar verecek ve çok sayıda Amerikalının ölümüne neden olacak terörist eylemler planladığı iddia ediliyordu (*Newsweek*, 15 Mart 1993: 9, 14; 22 Mart 1993: 23; 5 Temmuz 1993: 14). Hamas'ın İsrail'deki bombalama eylemlerinden sonra Amerikan yönetimi, Arap liderleriyle 1996 Mart'ında terörizm konusunda bir zirve toplantısı bile gerçekleştiriyor ve İran ve Suriye'yi terörist grupları desteklememeleri konusunda uyarıyor, fakat İsrail'in Kana kampını bombalayarak 100'den fazla sivil Arabin ölmesine neden olmasıyla karşılıklı saldırıların durdurulması için bir kez daha bu ülkelerin kapısını çalmak zorunda kalarak nasıl bir ikilem içinde olduğunu fark ediyordu (*Newsweek*, 6 Mayıs 1996: 26).

5. Sonuç

Körfez bölgesinin stratejik konumu ve Körfez petrolünün dünya ekonomisindeki vazgeçilmez yeri, bir dünya gücü olarak ABD'nin eskiden beri bölgeyle ilgilenmesine neden olmuştur. 1979 İran İslam Devrimiyle ABD, bölgedeki en önemli dostunu kaybeder ve siyasal İslam bölge dengelerini sarsabilecek yeni bir güç olarak ortaya çıkarken, Amerikan yöneticileri, İran'la tarihsel düşmanlığı bulunan, ancak Doğu Blokuna meyilli tarafsız ve Batı karşıtı politikalar güden Irak'ı bu devlete karşı desteklemişler ve onu bölgede etkili bir konuma getirmişlerdir. Irak liderinin sicili ortadayken ve İran'la savaşının ertesinde açıkça Batı'ya karşı tavır alır ve komşularına tehditlerde bulunurken, Amerikan yetkililerinin Irak'a karşı yatıştırıcı politika izlemeleri, Saddam'ın

Kuveyt'i işgal etmesini teşvik etmiş, ancak Irak'a saldırının sağladıklarıyla sonuçta ABD'nin faydasına olmuştur. Amerikan liderlerinin, davranışlarıyla Irak'ı Kuveyt'i işgale yöneltmeleri ve ertesinde bu devlete çıkış kapısı bırakmayacak şekilde savaşa odaklanmaları, savaşın ABD'ye getirdiği şu faydalar göz önüne alındığında mantıklı görünmektedir: 1- İran'a karşı ehven-i şer olarak desteklenip güçlendirilen Irak'ın askerî gücü yok edilerek bölgedeki statükoya ve dünya ekonomisine zarar verme olasılığı ortadan kaldırılmıştır. 2- ABD, Körfez bölgesindeki varlığını aşırı derecede artırma ve böylece bölgedeki güç dengesine ve karşıt hareketlere yerinde müdahale imkanına kavuşmuş ve bölgenin petrol kaynakları üzerindeki kontrolünü daha da kuvvetlendirmiştir. 3- ABD için, savaşın kazanılmasının verdiği prestijle yeni dünya düzeni çerçevesinde Ortadoğu'ya da yeni bir biçim verme ve bölgedeki tarihsel sorunları bölge güçlerinin katılımıyla çözümüleme fırsatı doğmuştur. 4- Amerikalılar, Irak'ta dost bir yönetim kurabilecek, Kürt sorununa kendi istekleri doğrultusunda yön verebilecek ve böylece İran'ın kaybindan sonra bölgede yeniden güçlü dostlar edinebilecek konuma gelmişlerdir. 5- ABD, kurulacak yeni dünya düzenini koruma ve karşı koymak isteyenleri cezalandırma kararlılığında olduğunu göstererek gelecekte düzene baş kaldırabileceklere gözdağı vermiş ve dünya liderliğini ispatlamıştır. 6- Ekonomik durgunluk ve gerileme nedeniyle zor durumda bulunan Amerikan yönetimi, savaşla halkın desteğini elde ederek ve savaşın sunduğu imkanlarla ekonomisini canlandırarak tekrar güçlü bir konuma gelmiştir. 7- Savaşın kolay ve ciddi kayıp verilmeden kazanılması, Amerikan liderlerininin kâbusu olan Vietnam Sendromunu ortadan kaldırarak Amerikan yöneticilerinin ve halkının kendine güven duygularını perçinlemiştir. Ancak bölgedeki tarihsel karşılıklı nefretler ve çıkar çatışmaları göz önüne alındığında, Körfez Savaşıyla bölgedeki konumunu güçlendirmesine ve önemli değişiklikler yapabilmek için ara bir dönem elde etmesine rağmen, ABD'nin, Körfez ve Ortadoğu bölgesine tamamen yeni bir biçim vermesi çok zor görünmektedir.

Kaynakça

- ACAR, İrfan C. (1993), *Dış Politika* (Ankara: Sevinç Matbaası).
- ALLEN, Charles F., PORTIS, Jonathan (1993), *Bill Clinton: Dünyanın Yeni Patronu* (İstanbul: Form Yayınları), (Çev.: Zeki Seymen).
- ARMAOĞLU, Fahir (1994), *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi: 1980-1990*, cilt 2 (Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları).
- AYKAN, M. Bali (Yaz 1996), "Turkish Perspectives on Turkish-US Relations Concerning Persian Gulf Security in the Post-Cold War Era: 1989-1995" *Middle East Journal*, 50/3: 344-358.
- Beyaz Kitap Savunma 1998*, (1998) (Ankara: Milli Savunma Bakanlığı).
- BAĞCI, Hüseyin (1994), *Güvenlik Politikaları ve Risk Analizi Çerçevesinde Balkanlar (1991-1993)* (Ankara: Dış Politika Enstitüsü).

- BARKEY, Henry J. (1996), "Under the Gun: Turkish Foreign Policy and the Kurdish Question" *The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s* (Kentucky: the University of Kentucky Press) (Der.: Robert Olson).
- BRITAIN, Victoria (1991), "Introduction" *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond* (Londra: Virago Press) (Der.: Victoria Britain).
- BÜZOĞLU, M. Hüseyin, *Körfez Savaşı ve PKK* (Ankara: Strateji Yay.).
- CARROLL, Eugene Jr., La RACQUE, R. (1991), "Victory in the Desert: Superior Technology or Brute Force" *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond* (Londra: Virago Press) (Der.: Victoria Britain).
- COCKBURN, Alexander, COHEN, Andrew (1991), "The Unnecessary War" *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond* (Londra: Virago Press) (Der.: Victoria Britain).
- DARWISH, Adel, ALEXANDER, Gregory (1991), *Unholy Babylon: A Secret History of Saddam's War* (Londra: Victor Gollancz).
- GRESH, Alain (1998), "Turkish-Israeli-Syrian Relations and Their Impact on the Middle East" *Middle East Journal*, 52/2: 188-203.
- HALLIDAY, Fred (1982), *Threat From the East? Soviet Policy from Afghanistan and Iran to the Horn of Africa* (Middlesex: Penguin Books).
- Hürriyet.*
- HÜSEYİN, Asaf (1990), *Ortadoğu'da Devlet ve Terör* (İstanbul: Pınar Yayınları) (Çev.: Cevdet Taha).
- KARSH, Efraim, RAÜTSI, Inari (1991), *Saddam Hussein: A Political Biography* (Londra: Brassey's).
- KISSINGER, Henry (1995), *Diplomacy* (Londra: Simon Schuster).
- KÖNL, Hasan (1992), "Golf Savaşı Sonrasında Ortadoğu'nun Durumu", *Değişen Dünyada Türkiye ve Türk Dünyası Sempozyumu* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi).
- MAKIYA, Kenan (1993), *Cruelty and Silence: War, Tyranny, Uprising and the Arab World* (Londra: Jonathan Cape).
- MÜFTÜLER-BAC, Meltem (1996), "Turkey's Predicament in the Post-Cold War Era" *Futures*, 28/3:255-268. *Newsweek.*
- ORAN, Baskın (1998), *Kalkık Horoz: Çekiç Güç ve Kürt Devleti* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2. basım).
- OWEN, Roger (1991), "Epilogue: Making Sense of an Earthquake: the Middle East After the Gulf War" *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond* (Londra: Virago Press) (Der.: Victoria Britain).
- ÖZKAN, Abdullah (1993), *Türkiye'deki Amerika* (İstanbul: Emre Yay.).
- Radikal.*
- SHIBLAK, Abbas (1991), "The Deepening Tragedy of the Palestinians" *The Gulf Between Us: The Gulf War and Beyond* (Londra: Virago Press) (Der.: Victoria Britain).
- SHIKARA, Ahmad A.R. (1991), "The Role of New Europe 1992 in the Aftermath of the Gulf Crisis" *Proceedings of the 1991 International Conference on Middle Eastern Studies* (Londra: Brismes).
- YAVUZ, Turan (1993), *ABD'nin Kürt Kartı* (İstanbul: Milliyet Yay.).